

ONDERZOEK FLORA- EN FAUNAWET

**t.b.v. bouwlocatie Klyne Plas
Maarsseveensevaart te Maarssen**

Eindrapportage Natuurtoets

Moordrecht, 10 september 2012

in opdracht van
Janssen de Jong Projectontwikkeling B.V.

Natuurinventarisatie t.b.v.
bouwlocatie Klyne Plas
Maarsseveensevaart te Maarssen

onderzoeksterrein gelegen binnen
kilometerhok 132/ 461

foto voorpagina: terreinoverzicht

Voor gewaarmerkte rapportage,
contact opnemen met GroenTeam

onderzoek en rapportage onder verantwoordelijkheid van:
drs. John Mulder, veldonderzoek
ing. Jan Oosterbaan, eindrapportage

1 INLEIDING

1.1 Situering en ingreep	1
1.2 Natuurtoets als instrument.....	3
1.3 Te verrichten onderzoek	5

2 LITERATUURONDERZOEK

2.1 Vaatplanten, mossen en overige begroeiing	8
2.2 Zoogdieren.....	8
2.3 Broedvogels.....	9
2.4 Reptielen en amfibieën	10
2.5 Vissen.....	11
2.6 Insecten en overige ongewervelde soorten	11
2.7 Conclusies uit beschikbare gegevens	12

3 LOCATIEONDERZOEK EN VELDINVENTARISATIE

3.1 Context vigerende regelgeving gebiedsbescherming.....	13
3.2 Gebiedsverkenning en habitatbeoordeling	15
3.3 Nadere veldinventarisatie	<i>nog aan te vullen</i>

4 VOORLOPIGE EINDCONCLUSIES EN ADVIES

4.1 Conclusies en projectrisico	20
4.2 Aanzet advies mitigerende maatregelen	22

BIJLAGE 1 - RELEVANTE ASPECTEN VAN DE REGELGEVING	25
---	----

BIJLAGE 2 - ONDERZOEKSMETHODEN	36
--------------------------------------	----

BIJLAGE 3 - BEOORDELINGSSCHEMA HANDELWIJZE FF-WET	42
---	----

BIJLAGE 4 - NUANCERING ONTHEFFINGSPROCEDURE	43
---	----

GERAADPLEEGDE LITERATUUR	44
--------------------------------	----

GEBRUIKTE TERMEN EN AFKORTINGEN	48
---------------------------------------	----

1 INLEIDING

1.1 Situering en ingreep

Situering

De onderzoekslocatie ligt direct westelijk van de Klyne Plas te Maarssen en wordt ontsloten vanaf de Maarsseveensevaart nr.90 (figuren 1 en 2).

Figuur 1, situering projectgebied in kilometerhok 132-461

Voorgenomen ingreep

In het plangebied wordt de bouw van woningen gecombineerd met het aanleggen van een openbaar groengebied. Daarvoor zal het gehele gebied grotendeels 'op de schop' gaan, nog afhankelijk van nadere planontwikkeling (indicatie zie figuur 3 volgende bladzijde).

Met deze werkzaamheden kunnen individuen en leefgebied van juridisch zwaarder beschermde soorten worden bedreigd, wat nader onderzoek vergt. Afhankelijk daarvan zullen de plannen wellicht ook nadere afstemming verkrijgen.

Figuur 2, begrenzing plangebied

Figuur 3, indicatie van het 'soort' planontwikkeling

1.2 Natuurtoets als instrument

Wetgeving en doel Natuurtoets

De regelgeving met betrekking tot natuur kent twee typen bescherming: 'soortbescherming' (Flora- en faunawet) en 'gebiedsbescherming' (Natuurbeschermingswet/ Natura 2000, Ecologische Hoofd Structuur).

Gebiedsbescherming staat *náást* soortbescherming: de regels van wetten sluiten elkaar dus niet uit *doch vullen elkaar aan*.

Naast deze soort- en gebiedsbescherming kan ook nog provinciaal natuurbeleid een rol spelen.

Toetsing aan gebiedsbescherming vindt uitsluitend plaats *indien beschermde gebieden in het geding zijn*, terwijl toetsing aan de soortbescherming altijd vereist is, óók in de beschermde gebieden.

Gebiedsbescherming

Natuurbeschermingswet

De regelgeving met betrekking tot speciale beschermingszones in het kader van de Vogel- of Habitatrichtlijn (resp. REG 1979 en REG 1992/1997), Natura 2000 gebieden ('Wetlands') en (Rijks-)Natuurmonumenten is opgenomen in de Natuurbeschermingswet (Nb-wet 1998). Deze bescherming omvat aangewezen natuurwaarden binnen de grenzen van het betreffende natuurgebied, dan wel natuurwaarden die in een relatie staan tot het betreffende natuurgebied (zie Bijlage 1/ blz.34-35).

Indien met het planvoornemen 'aangewezen soorten' uit een nabijgelegen natuurbeschermingsgebied significant worden gehinderd, verstoord of bedreigd, is in het kader van de 'externe werking Nb-wet' een strikte bescherming van toepassing.

Ecologische Hoofdstructuur

Dit betreft eveneens gebiedsbescherming. Hiervoor hebben Rijk en Provincie samen spelregels ontwikkeld welke zijn vervat in de provinciale regelgeving (Bijlage 1/ blz.35).

Soortbescherming - Flora- en faunawet

De Flora- en faunawet (Ff-wet) is geheel gericht op soortbescherming, dat wil zeggen bescherming van afzonderlijke soorten planten en dieren '*in welke situatie dan ook*'.

Omdat deze wet *alle* soorten planten en dieren omvat, óók in Nb-wet gebieden, wordt bij natuuronderzoek primair aangehaakt op de wetgeving in de Ff-wet (zie hieronder).

De Ff-wet biedt bescherming aan planten en dieren tegen zogeheten 'natuurschade': daarmee wordt bedoeld op negatieve effecten door de ingreep, met betrekking tot bepaalde categorieën dieren en planten (zie ook lijst gebruikte termen en afkortingen). In deze wet zijn ook de Europese Vogelrichtlijn en de Habitatrichtlijn geïmplementeerd.

Binnen het beschermingskader van de Ff-wet wordt onderscheid gemaakt tussen:

- '*soorten ingrepen*',
- een aantal '*wettelijke belangen*'
- verschillende categorieën planten en dieren (tabellen 1 t/m 3 AMvB; zie LNV 2005/ Staatsblad 2004/501).

Juridisch zwaarder beschermde soorten

Van de categorieën planten en dieren vormen de soorten van 'tabel 2 en 3 AMvB' de juridisch zwaarder beschermde soorten:

- m.b.t. tabel 3 wordt weer onderscheid gemaakt tussen 'Bijlage 1-soorten' en soorten uit 'Bijlage IV van de Habitatrichtlijn' (DLG 2006);
- m.b.t. broedvogels wordt onderscheid gemaakt in categorieën 1 t/m 4 (vogels met vaste broedplaatsen en jaarrond beschermde nesten), categorie 5 (vergelijkbaar met 1 t/m 4 doch minder stringente bescherming) en algemene broedvogels (DR 2009; Bijlage1/ blz.36).

Daarnaast gelden voor de zwaarst beschermde soortgroepen, te weten soorten uit *Bijlage IV van de Habitatrichtlijn* en *broedvogels categorie 1 t/m 4*, ook verschillende wettelijke belangen waaronder ál of géén ontheffing kan worden verkregen.

Type ingreep en wettelijke belangen

Ingrepen worden onderscheiden in onder meer:

- '*ruimtelijke ingreep*'
- '*bestendig beheer en onderhoud*'

In beginsel vergt bij een 'ruimtelijke ingreep' aanwezigheid van een soort uit tabel 2 en/of 3 AMvB welke tevens kans loopt te worden verstoord of bedreigd, aanvraag van ontheffing.

Daarnaast worden 7 verschillende wettelijke belangen onderscheiden (Bijlage 1/ blz. 27-28). Regulier is op een dergelijk project als ruimtelijke ingreep, het wettelijke belang '*ruimtelijke inrichting of ontwikkeling*' van toepassing.

Indien daarbij soorten van Bijlage IV van de Habitatrichtlijn in het geding zijn (zoals vleermuizen of Rugstreeppad) of soorten van de Vogelrichtlijn (jaarrond beschermde nesten) kan onder dat belang géén ontheffing worden verkregen, wat voor de uitvoering van het project een ernstige belemmering kan vormen.

In dat geval kan worden gezien of ook een wettelijk belang van toepassing is dat ook in de betreffende richtlijn is opgenomen, onder welk regiem dan wél een ontheffing kan worden verkregen, zoals een '*dwingende reden van groot openbaar belang*' (Bijlage 1/ blz.28; zie ook Bijlage 1/ blz.29 'uitzonderingspositie broedende vogels'; blz.30 'Wettelijke belangen m.b.t. broedvogels' en blz. 31 'wettelijke belangen en tabel 3 AMvB').

Ingreep en natuurschade

Een ruimtelijke ingreep gaat mogelijk ten koste van een deel van de op de planlocatie aanwezige flora en fauna, in de aanlegfase en soms ook in de gebruiksfase: natuurschade ontstaat door ingrepen als kap-, graaf- en ophoogwerkzaamheden.

Wat als 'natuurschade' wordt beoordeeld is verschillend met betrekking tot het gedrag en de leefwijze van de verschillende diersoorten (zie DLG 2006). Onder natuurschade zoals bedoeld onder art. 8 t/m 12 van de Flora- en faunawet wordt begrepen de schade welke door werkzaamheden wordt toegebracht aan ter plaatse voorkomende (individen of populaties van) beschermde soorten planten en dieren en vaste verblijf- en voortplantingsplaatsen daarvan (Bijlage 1/ blz.25-26).

Wettelijke zorgplicht en verstoring of bedreiging van individuele planten of dieren

Naast de specifieke regelgeving met betrekking tot de soorten van tabellen 2 en 3 AMvB bestaat de algemene zorgplicht voor álle (planten en) dieren, dus naast de soorten van tabellen 2 en 3 ook voor de soorten van tabel 1 en voor alle onbeschermde soorten (art. 2 Ff-wet, zie ook Bijlage 1/ blz.26-27). Daartussen bestaat enige nuance:

- * Met betrekking tot juridisch zwaarder beschermde soorten en het strikte beschermingsregiem van een deel daarvan, *dient strikt te worden voorkómen* dat individuen van betreffende soorten worden bedreigd (zie LNV 2005 en DR 2009).
- * In het kader van de zorgplicht ligt dat iets minder strikt: men dient bij uitvoering van ingrepen zodanige maatregelen te nemen dat verstoring of bedreiging van individuele dieren *‘zo veel als redelijkerwijs verwacht mag worden’*, wordt voorkomen (LNV 2005).

Wettelijke onderzoeksverplichting

Met betrekking tot een ruimtelijke ingreep vereisen de Ff-wet en de Nb-wet om de aanwezige planten- en diersoorten te onderzoeken, om de vanwege de ingreep te verwachten natuurschade aan soorten te beoordelen en om dit te toetsen aan de wetsregels: *met betrekking tot de juridisch zwaarder beschermde soorten dient inventarisatie zodanig plaats te vinden dat kan worden beoordeeld in hoeverre de ecologische functionaliteit wellicht in het geding is opdat ook de juiste maatregelen kunnen worden vastgesteld om dit te voorkomen.*

Voor een aantal juridisch zwaarder beschermde soorten zijn thans nadere criteria voor de methode van onderzoek vastgelegd (zie GAN 2011 en Soortenstandaard DR 2011). Indien er kans is dat er tevens ontheffingsplichtige soorten planten en dieren van tabel 2 en/of 3 AMvB (Ff-wet) in het plangebied aanwezig zijn dan wel ‘aangewezen’ soorten uit een beschermd natuurgebied in de omgeving (Nb-wet), vergt dat tevens nadere verificatie door middel van veldinventarisatie en vervolgens beoordeling en toetsing.

Dit onderzoek en de toetsing zijn primair gericht op de Ff-wet, met name soorten uit tabellen 2 en 3 AMvB (zie blz.4 ‘juridisch zwaarder beschermde soorten’) vanwege de eventuele noodzaak tot aanvraag van een ontheffing Ff-wet. De toetsing is erop gericht om te beoordelen of juridisch zwaarder beschermde soorten door de werkzaamheden kans lopen op verstoring dan wel op bedreiging van individuen en/of (locale) populaties en of de gunstige staat van instandhouding in het geding is.

Daarnaast wordt aandacht geschonken aan mogelijk vigerend gebiedenbeleid nabij het plangebied (zie blz.3 ‘gebiedsbescherming’).

1.3 Te verrichten onderzoek

Doel onderzoek

Deze ‘Natuurtoets’ vormt de aantoonbare bewijslast op naleving van de wetgeving, waarvan het bevoegde gezag van de Ff-wet bij het Ministerie van EL&I berust en van de EHS en Nb-wet bij de Provincie. Hiermee wordt onderbouwd met welke beschermde soorten rekening moet worden gehouden en welke *wellicht kunnen worden uitgesloten* omdat ze er niet worden verwacht, er niet zijn aangetroffen dan wel omdat de planingreep geen natuurschade aan die soorten met zich meebrengt.

Het onderzoek is erop gericht om vast te stellen:

- of er in het plangebied beschermde planten en dieren voorkomen;
- in hoeverre deze soorten bescherming genieten in het kader van het soortenbeleid (Flora- en faunawet), gebiedenbeleid (Natuurbeschermingswet) en eventueel aanvullend provinciaal natuurbeleid;
- welke functie de locatie of het gebied heeft voor juridisch zwaarder beschermde soorten, in hoeverre de ingreep versturende of bedreigende effecten hebben op die flora en fauna, dan wel in hoeverre de ecologische functionaliteit door de ingreep wordt aangetast;
- welke mogelijke alternatieven er voor de bedreigde juridisch zwaarder beschermde soorten aanwezig zijn;
- welke consequenties dat heeft in het kader van de regelgeving.

Onderzoeksplan

Met het onderzoek wordt stapsgewijs ingezoomd op de situatie en ook stapsgewijs vastgesteld welke juridisch zwaarder beschermde soorten kunnen worden uitgesloten dan wel nadere veldinventarisatie vergen,

- a) Als eerste wordt de situatie getoetst aan indicaties van Het Natuurloket of aan de Quickscanhulp (NDDF 2012) en aanvullende verspreidingsgegevens, aan overige literatuur en andere beschikbare onderzoeken. Die informatie is veelal zeer incompleet.
Op basis hiervan wordt vastgesteld welke juridisch zwaarder beschermde soorten mogelijk in dit gebied verwacht zouden kunnen worden, onafhankelijk van de aanwezige habitat, en welke juridisch zwaarder beschermde soorten op voorhand kunnen worden uitgesloten.
- b) Vervolgens wordt de situatie getoetst aan eventuele aspecten van gebiedsbescherming en vindt een algemene terreinverkenning plaats.
Naar aanleiding hiervan wordt een beoordeling gemaakt van de terreinkenmerken, de biotoop, de locale habitat en van de ecologische betekenis van de situatie (expert-judgement). Deze beoordeling is gericht op de natuurwaarden van het primaire onderzoeksgebied en de directe omgeving daarvan.
In de conclusie wordt op basis van de nader beschreven habitat, vastgesteld welke juridisch zwaarder beschermde soorten (en eventuele 'aangewezen soorten' in het kader van de Nb-wet) eveneens op voorhand kunnen worden uitgesloten en welke alsnog nadere veldinventarisatie vergen.
- c) Eventueel noodzakelijk geachte veldinventarisatie wordt uitgevoerd.
Op basis van de ecologische habitatbeoordeling met controle op mogelijkheden voor juridisch zwaarder beschermde soorten, kan soms blijken dat deze stap niet nodig is.
- d) Indien juridisch zwaarder beschermde soorten (of 'aangewezen soorten') in het werkgebied zijn aangetroffen of worden verwacht, wordt onderbouwd in hoeverre die soorten effect van de met het voornemen uit te voeren werkzaamheden kunnen ondervinden en vindt toetsing aan de regelgeving plaats, naar aanleiding waarvan zo nodig aanvraag van ontheffing plaats vindt.

- e) De natuurtoets wordt afgerond met advies hoé met flora en fauna om te gaan en met een puntsgewijze samenvatting van conclusies en consequenties.

De Natuurtoets is zodanig opgezet dat deze afdoende bewijslast vormt voor de conclusies en adviezen. Daarbij wordt in de onderbouwing van 'uitsluitingen' aandacht geschonken aan *alle* mogelijke soortgroepen van (beschermde) organismen. Voor sommige soortgroepen is dat niet méér dan slechts het aangeven waarom daarvan géén beschermde soorten op de locatie worden verwacht, dan wel waarom sommige soorten niet worden bedreigd of verstoord.

Opzet van de rapportage

In de rapportage wordt in principe de volgorde van de hierboven aangegeven onderzoeks- en onderbouwingsstappen aangehouden. Waar het voor de betreffende onderbouwingsstap nodig is om informatieve kaders te schetsen is dat in dit hoofdstuk beknopt aangegeven (zie blz. 1 t/m 7) terwijl voor nadere informatie wordt verwezen naar de Bijlagen.

Daarmee ontstaat de volgende opzet van de rapportage:

In hoofdstuk 1 zijn de uitgangssituatie, het voornemen, de hoofdlijnen van de regelgeving, de aanpak van het onderzoek en de opzet van de rapportage aangegeven.

In Hoofdstuk 2 wordt op basis van beschikbare verspreidingsgegevens en recente gegevens uit de databank van de NDDF, de literatuurstudie met daaruit voortkomende conclusies uitgevoerd.

In hoofdstuk 3 wordt ingegaan op vigerende natuurregelgeving (Nb-wet en EHS) en worden de bevindingen van de ecologische verkenning en van nadere inventarisaties beschreven.

In hoofdstuk 4 worden de voor uitvoering relevante conclusies kort samengevat en wordt advies gegeven met betrekking tot mitigerende maatregelen.

Naast Bijlagen met achterliggende informatie wordt de rapportage beëindigd met lijsten van geraadpleegde literatuur en van gebruikte termen en afkortingen.

2 LITERATUURONDERZOEK

Het onderzoek dat in dit hoofdstuk per soortgroep wordt weergegeven omvat de toetsing van de locatie aan reeds bestaande inventarisatie- en verspreidingsgegevens. De gegevens uit de daartoe beschikbare bronnen zijn veelal zeer beperkt.

In hoeverre aanvullende veldinventarisaties nodig zijn dan wel op z'n minst een nadere habitatbeoordeling om dat nader te bepalen, wordt afgeleid uit de samenhang tussen beschikbare gegevens, de biotoop- en habitatbeoordeling van het onderzoeksgebied (zie hoofdstuk 3) en de 'soort' ingreep.

2.1 Vaatplanten, mossen en overige begroeiing

Vaatplanten

Uit de databank van NDFF (2012, zie ook FLORON 2011) blijkt dat binnen een straal van 1 km van de planlocatie diverse beschermde plantensoorten zijn geregistreerd, te weten Gele helmbloem, Prachtklokje, Rietorchis, Ruig klokje, Tongvaren en Wilde marjolein, alle juridisch zwaarder beschermde soorten van tabel 2 AMvB.

In hoeverre dat werkelijk zo is vergt een gebiedsverkenning, zo nodig aangevuld met veldinventarisatie.

Mossen

Van de mossen zijn in Nederland slechts 5 soorten wettelijk beschermd. Deze komen echter deels *niet* (meer) in Nederland voor of zijn erg zeldzaam, en komen alle slechts onder zeer specifieke en vooral natuurlijke habitatcondities voor.

Deze soorten worden in deze regio *geheel niet* verwacht (zie ook Dort 2002).

Conclusie met betrekking tot begroeiing

- * In de regio van het plangebied zijn juridisch zwaarder beschermde vaatplanten van tabel 2 AMvB geregistreerd: of deze ook in het werkgebied kunnen voorkomen vergt een nadere habitatbeoordeling.
- * Juridisch zwaarder beschermde mossen kunnen, gezien de gegevens in relatie tot de betreffende regio, op voorhand worden uitgesloten.

2.2 Zoogdieren

Grondgebonden zoogdieren

Uit de databank van NDFF (2012) blijkt dat binnen een straal van 1 km van de planlocatie Eekhoorn (tabel 2 AMvB) te zijn geregistreerd, terwijl in een straal van 1 tot 5 kilometer Das, Boommarter, Waterspitsmuis en Noordse woelmuis van tabel 3 AMvB voorkomen (zie ook Broekhuizen 1992; Dijkstra 1997).

Waterspitsmuis betreft een bekende registratie in de Polder de Gagel terwijl deze tevens in 2011 op een vergelijkbare afstand van de planlocatie bij Breukelen, in een vergelijkbare smalle watergang (zie § 3.2) door GroenTeam is aangetroffen: dit laatste laat zien dat er op veel locaties nog geen onderzoek is uitgevoerd: ook een reservaat als de Molenpolder heeft een zeer geschikte habitat voor een grotere populatie terwijl

ook de Klyne Plas geschikt is zonder dat er ooit onderzoek heeft plaatsgevonden. Vanuit dergelijke grotere 'habitatlocaties' verspreiden zich dan individuen in de wijde omgeving in andere watergangen en slootjes met geschikte oevers.

Voor Das, Boommarter en Eekhoorn zijn als habitat veelal boselementen op drogere gronden vereist, zoals landgoedcomplexen of bos op de rand van de heuvelrug, terwijl Noordse woelmuis grotere aaneengesloten moerasgebieden vereist (zie Wijngaarden 1969; Bergers 1998; La Haye 2004): deze soorten zijn op de planlocatie niet te verwachten.

Vleermuizen

Uit de databank van NDFF (2012) blijkt dat binnen een straal van 1 km van de planlocatie dwergvleermuizen, Laatvlieger en Rosse vleermuis zijn geregistreerd, terwijl in een straal van 1 tot 5 kilometer ook nog 6 andere vleermuissoorten zijn geregistreerd waaronder ook Meervleermuis en Watervleermuis (zie ook Limpens 1997).

Daaruit kan worden geconcludeerd dat deze regio zeer vleermuisrijk is en dat, mede vanwege de afwisseling in landschapsomstandigheden maar ook vanwege de mobiliteit van vleermuizen, deze soortgroep zorgvuldige aandacht vereist: dit betreft met name boombewonende soorten en soorten met vaste vliegroutes langs landschapsstructuren.

Conclusie zoogdieren

- * Grondgebonden soorten: de onderzoekslocatie vergt nadere habitatbeoordeling op gebruiksmogelijkheden door Waterspitsmuis op de eventuele noodzaak tot nadere inventarisatie.

Voor het overige worden slechts algemeen voorkomende grondgebonden zoogdieren van tabel 1 AMvB verwacht: de overige genoemde juridisch zwaarder beschermde soorten kunnen op voorhand worden uitgesloten.

- * Vleermuizen vergen nadere beoordeling van de situatie en de daarin eventueel te kappen bomen om te beoordelen of er daarmee potentieel verstoring van vaste verblijfplaatsen en/of vliegroutes zou kunnen optreden.

2.3 Broedvogels

Beschikbare gegevens

Ongetwijfeld kunnen er in het plangebied verschillende soorten broedende vogels worden aangetroffen (Hustings 2002).

Jaarrond beschermde nesten

In tegenstelling tot 'algemene' broedvogels zijn de nesten van deze groep het jaar rond beschermd: aanwezigheid vergt nadere uitvoeringseisen.

Uit de gegevens van de databank van NDFF (2012) wordt duidelijk dat binnen een straal van 1 km meerdere vogels met een jaarrond beschermd nest kunnen worden verwacht, waaronder ook boombewonende soorten zoals Havik, Boom- en Slechtvalk, Buizerd, Ransuil, Roek, Sperwer en Steenuil. Dit betreft soorten die bomen bewonen zoals in de aangrenzende houtsingels (zie ook Mebs 2000 en Bijlsma 1993).

Overige broedvogels:

Broedende vogels mogen onder géén enkele conditie worden verstoord (zie DR 2009 en Vogelbescherming 2004). Onder die voorwaarden is echter voor de meeste broedvogelsoorten verder géén aanvullende veldinventarisatie vereist.

Conclusie broedvogels

De onderzoekslocatie kent habitatomstandigheden waarvan zeker diverse broedvogels gebruik zullen maken.

- * Werkzaamheden die verstorend of zelfs bedreigend kunnen zijn voor broedende vogels dienen in beginsel buiten het broedseizoen plaats te vinden (Bijlage 1/ blz.29).
- * Om gebruiksmogelijkheden voor soorten met jaarrond beschermde nesten te beoordelen vergt nadere habitatbeoordeling dan wel controle op aanwezigheid van nesten binnen het invloedsgebied.

2.4 Reptielen en amfibieën

Reptielen

Uit de gegevens van de databank van NDFF (2012) wordt duidelijk dat binnen een straal van 1 km Ringslang is geregistreerd. Gegevens van RAVON geven aan dat deze in 2012 ook langs de oevers van de Kleine Plas is aangetroffen, dat op de Machinekade in Maarssen een verkeersslachtoffer is gevonden en dat de soort in deze omgeving een ruime verspreiding heeft (zie ook Creemers 2009; RAVON 42/ 2011). Zo kunnen in de houtsingels rond de plas wellicht overwinterings- of voortplantingslocaties worden aangetroffen, en zullen de dieren langs oevers van watergangen foerageren dan wel in het voorjaar vaste plekken voor opwarming gebruiken. Andere reptielen worden in deze omgeving geheel niet verwacht.

Amfibieën

Uit de gegevens van de databank van NDFF (2012) wordt duidelijk dat binnen een straal van 1 tot 5 km soorten zijn geregistreerd als Heikikker, Poelkikker, Rugstreeppad, Vroedmeesterpad en Vuursalamander (zie ook RAVON 42/2011; Creemers 2009)..

Al deze soorten maken gebruik van een voortplantingshabitat in geschikt water en een landhabitat daarbuiten, soms op enige afstand. Voor de meeste soorten betreft dat enkele tientallen meters vanaf hun voortplantingswater doch voor enkele mobiele soorten kan dat grotere afstanden omvatten, zoals Rugstreeppad (tot wel 2 km, zie ook Musters 1992; Rijsewijk 2006; Spitzen-van der Sluis 2009).

Een overwinteringsplaats wordt door deze soorten vooral 'ondergronds' in een daartoe geschikte habitat, gezocht.

Rugstreeppad en Poelkikker kunnen soms op de meest onverwachte plaatsen met ook ruderaal en/of dynamische habitatcondities worden aangetroffen: deze vergen al gauw habitatcontrole en nadere veldinventarisatie.

Vroedmeesterpad en Vuursalamander zijn gebiedsvreemde, uitgezette dieren waarvoor in deze regio geen geschikte habitat wordt verwacht.

Conclusie reptielen en amfibieën

Reptielen:

Gebruik van (delen van) de planlocatie door Ringslang kan niet op voorhand worden uitgesloten: deze vergt nadere habitatbeoordeling en mogelijk veldinventarisatie.

Amfibieën:

Rugstreeppad en Poelkikker kunnen evenmin op voorhand worden uitgesloten terwijl ook voor heikikker een nadere habitatbeoordeling nodig is: op grond daarvan kan worden geconcludeerd voor welke soorten nadere veldinventarisatie nodig zal zijn.

Vroedmeesterpad en Vuursalamander kunnen op voorhand worden uitgesloten (expert-judgement).

2.5 Vissen

Uit de gegevens van de databank van NDFF (2012) wordt duidelijk dat binnen een straal van 1 km Kleine modderkruiper en Rivierdonderpad zijn geregistreerd en binnen een straal van 1 tot 5 km ook Bittervoorn. Volgens informatie van RAVON (mondelinge mededeling plaatselijke onderzoeker) kan in deze regio echter ook Grote modderkruiper worden verwacht: er is echter nog weinig onderzoek verricht.

Rivierdonderpad is een soort die in de Vecht of langs oevers in plassen met specifieke habitatomstandigheden, kan worden verwacht (zie ook Nie 1996; Emmerik 2006).

Kleine modderkruiper en Grote modderkruiper kunnen echter tot in de kleinste ondiepe slootjes hun leefgebied vinden, evenals Bittervoorn (zie eveneens Nie 1996; Emmerik 2006).

Conclusie vissen

Kleine modderkruiper, Grote modderkruiper en Bittervoorn vergen nadere habitatbeoordeling van mogelijk bij de plannen betrokken watergangen en waarschijnlijk deels ook veldinventarisatie.

Rivierdonderpad en andere juridisch zwaarder beschermde soorten kunnen op grond van verspreidingsgegevens en algemene habitatvereisten, hier op voorhand worden uitgesloten (Nie 1996; Emmerik 2006).

2.6 Insecten en overige ongewervelde soorten

Bij ongewervelden moet men denken aan vlinders, libellen, sprinkhanen en 'overige ongewervelden' zoals mieren, kevers (land en water), kreeftachtigen, weekdieren (land- en waterslakken) e.d. Met name onder de soortgroepen libellen, dagvlinders, kevers en slakken vallen ook juridisch zwaarder beschermde soorten (zie LNV 2005).

Deze groepen kennen eveneens beschermde soorten terwijl voor sommige soorten ook een ontheffingsplicht geldt. Juridisch zwaarder beschermde soorten betreffen enkele soorten uit de groepen libellen, dagvlinders en 'overige ongewervelde soorten'.

Uit de databank van NDFF (2012) blijkt dat binnen een straal van 1 km géén soorten uit deze soortgroepen zijn geregistreerd, doch binnen een straal van 1 tot 5 km wel Gevlekte witsnuitlibel, Groene glazenmaker en het waterslakje Platte schijfhoren.

Gevlekte witsnuitlibel kan onder meer worden aangetroffen in verlandingszones van laagveenmoerassen (zoals verwacht kunnen worden in natuurreservaten rond de

Loosdrechtse plassen) en in bosplassen op de hoge zandgronden (Dijkstra 2002). Beide soorten habitat zijn op en rond de planlocatie niet aanwezig.

Groene glazenmaker kan overal worden aangetroffen waar grotere plekken/ velden met Krabbenscheer aanwezig zijn, te verwachten in het veenplassengebied en bredere watergangen in veengebieden (zie Dijkstra 2002; LNV 2001; zie ook Lamers 2004/ 2006). Naar verwachting is ook voor deze soort geen habitat in de watergangen rond het plangebied aanwezig.

Platte schijfhoren vergt vooral een waterhabitat met drijvende en/of submerse waterplanten en kan in veengebieden in alle watergangen met een dergelijke habitat worden verwacht: naar deze soort is tot nu toe slechts uiterst beperkt onderzoek verricht (zie Gmelig-Meyling 2008).

Voor andere juridisch zwaarder beschermde soorten, zoals bijvoorbeeld dagvlinders, zijn in deze regio geen specifieke leefgebieden te verwachten (zie Bos 2006).

Conclusie ongewervelden

Platte schijfhoren vergt in eerste instantie een habitatcontrole op geschikte leefgebieden en mogelijk vervolgens veldinventarisatie.

Overige zwaarder beschermde soorten kunnen op grond van hun verspreidingsgebied en zeer specifieke habitateisen, op voorhand worden uitgesloten.

2.7 Conclusies uit beschikbare gegevens

Gebaseerd op verspreidingsgegevens, gekoppeld aan het plaatselijke landschapstype, kunnen in het plangebied juridisch zwaarder beschermde soorten uit enkele soortgroepen worden verwacht.

Nadere habitatbeoordeling om noodzaak tot inventarisatie te kunnen uitsluiten of te onderbouwen is gewenst voor:

- * vaatplanten (groeiplaatsomstandigheden, vegetatie);
- * gebruiksmogelijkheden voor Rugstreeppad als land- en voortplantingshabitat;
- * gebruiksmogelijkheden oeverzones door Waterspitsmuis, Ringslang en Poelkikker;
- * habitatpotenties watergangen voor Platte schijfhoren;

In de bomen in de houtsingels:

- * potenties voor vaste verblijfplaatsen van vleermuizen;
- * aanwezigheid van jaarrond beschermde nesten.

Voor waterorganismen is op voorhand veldinventarisatie gewenst.

Naar aanleiding van deze verkenning wordt vastgesteld voor welke van deze soorten alsnog nadere veldinventarisatie vereist is.

Overige zwaarder beschermde soorten kunnen op voorhand worden uitgesloten.

3 LOCATIEONDERZOEK EN VELDINVENTARISATIE

3.1 Context vigerende regelgeving gebiedsbescherming

Er rust op het plangebied *zelf* géén ‘directe’ regelgeving met betrekking tot beschermde gebieden.

Wél zijn er gebieden met een gebiedsbescherming *in de nabijheid* van het plangebied gesitueerd, met name het Natura-2000 gebied ‘Oostelijke Vechtplassen’ (zie figuur 4), vallend onder de Nb-wet en de EHS (Ecologische Hoofdstructuur, zie figuur 5 volgende bladzijde) waarvoor provinciale regelgeving van kracht is (zie ook Bijlage 1/ blz.34-35). Het plangebied valt echter *buiten* de grenzen van de EHS zodat dit géén beperkende consequenties voor het plangebied heeft.

Figuur 4, aanduiding Natura-2000, rode cirkel = planlocatie

Met betrekking tot de Natuurbeschermingswet kan dat echter ánders liggen. Daarbij is vooral van belang of er in het plangebied ‘doelsoorten’ uit het vechtplassengebied voorkomen, waarvoor specifieke beschermingsregels kunnen gelden in het kader van de ‘externe werking Nb-wet’ (zie blz.3 ‘Gebiedsbescherming’ en Bijlage 1/ blz.35).

De doelstelling van de Oostelijke Vechtplassen omvat:

- a) de habitattypen van Bijlage I van de habitatrichtlijn
- b) de soorten van Bijlage II van de habitatrichtlijn
- c) de vogelsoorten van Bijlage I en artikel 4.2 van de Vogelrichtlijn

Op voorhand kan, op basis van algemene karakteristieken van het plangebied en de voorgenomen ingrepen, worden vastgesteld dat a) en c) in het geheel niet van toepassing kunnen zijn op het plangebied. Echter kunnen wel sommige soorten zoals genoemd onder b) in het plangebied worden verwacht. De aangewezen doelsoorten uit de Habitatrichtlijn voor de Oostelijke Vechtplassen betreffen:

Gevlekte witsnuitlibel; Gestreepte waterroofkever; Bittervoorn; Kleine modderkruiper; Rivierdonderpad; Meervleermuis; Noordse woelmuis; Groenknolorchis; Platte schijfhoren.

Indien hiervan soorten in het plangebied kunnen worden verwacht kan dat mogelijk betekenen dat de 'externe werking' van kracht is: hierop wordt nader ingegaan in § 4.1 blz.20 (punt 4).

Figuur 5, aanduiding Ecologische Hoofdstructuur, rode cirkel = planlocatie

3.2 Gebiedsverkenning en habitatbeoordeling

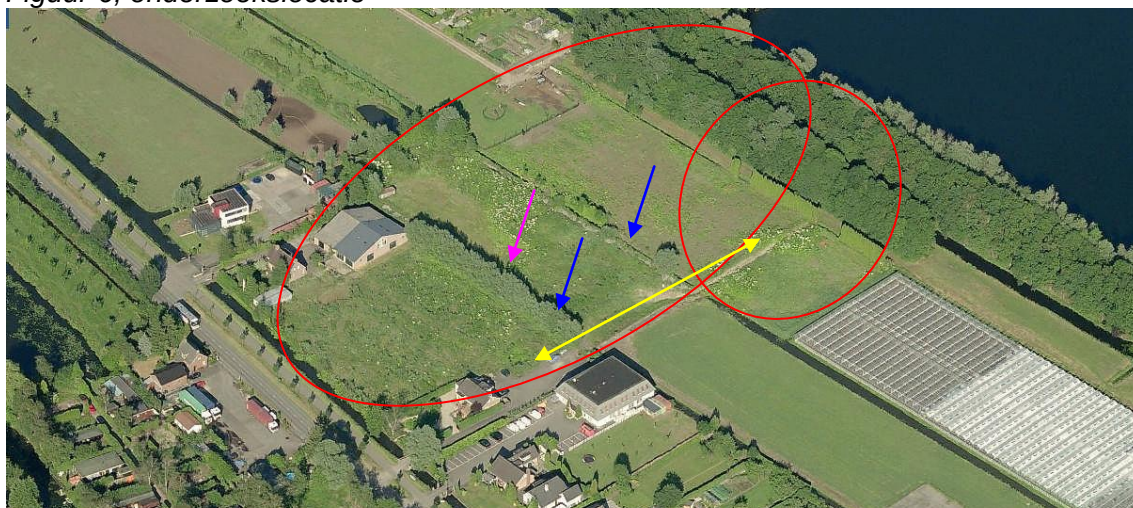
De habitatbeoordeling wordt gebaseerd op expert-judgement, tegen de achtergrond van de literatuurverwijzingen, de verspreidingsgegevens en de specifieke ervaring en kennis van de onderzoekers.

Gebiedskenmerken

In 2008 heeft reeds een Quick-scan van het gebied plaatsgevonden in samenhang met een gebiedsverkenning. Thans is een hernieuwde ecologische verkenning uitgevoerd op 27 augustus 2012.

De planlocatie betreft een voormalig kassen- en stallingsbedrijf. Het ligt reeds vele jaren 'braak' waarbij een massale begroeiing van Reuzenbereklaauw is ontstaan (foto 1 e.a.) welke sinds enkele jaren wel jaarlijks tijdig, vóór zaadzetting, wordt gemaaid. Midden door het terrein loopt een klein ondiep slootje met oude wilgenknotten terwijl iets verderop weer een ondiep slootje loopt (figuur 6 en foto's 2 en 3): tussen beide slootjes is vooral veel rietbegroeiing aanwezig.

Figuur 6, onderzoekslocatie

blauwe pijlen, doorkruisende watergangen; paarse pijl, rij oude knotwilgen; gele pijl, zandbaan.

Foto 1, kortgemaaide Berenklaauw.

Foto 2, wilgenknotten langs slootje

Foto 3 klein slootje door terrein

Foto 4, watergang langs eerste houtsingel

Foto 5, zandbaan (zie ook foto 7)

Foto 6, watergang naar 2^e houtsingel (links)

Het terrein wordt aan de achterzijde begrensd door een iets breder maar nog steeds ondiep slootje, aan de overzijde waarvan zich een brede houtsingel met een 'bosrand-karakter' bevindt met soorten als Es, Zwarte Vlier, Trosvlier, Meidoorn en Sleedoorn: de in deze 'eerste' houtsingel staande bomen hebben nog geen erg dikke stammen.

Langs de zuidwestrand van het terrein loopt 'van voor naar achter' een schaars begroeide zandbaan met open zandplekken, kennelijk een oorspronkelijke verhardingsbaan (foto 5; zie ook figuur 6 vorige bladzijde).

Achter de 'eerste' houtsingel ligt een tweede, van de eerste gescheiden door een watergang. De 'tweede' houtsingel grenst aan de Kleine Plas. Elders op het terrein staat nog wat opslag van wilg.

Er is overal ook gespeurd naar mogelijkheden voor of aanwezigheid van juridisch zwaarder beschermde vaatplanten: er zijn daarvoor nergens geschikte habitats.

Fauna en habitat

Waterorganismen:

Bij de terreinverkenning is tevens steekproefgewijs tevens onderzoek naar waterorganismen uitgevoerd met een steeknet, waarbij de steekproeven zijn genomen op plekken met een 'veelbelovende' waterhabitat.

Hierbij is uitsluitend in de 'achterste' sloot, vóór de eerste houtsingel (foto 4), Kleine modderkruiper als juridisch zwaarder beschermde soort aangetroffen, naast Tiendoornige stekelbaars en jonge Snoek, terwijl ook een grotere Snoek en andere middelgrote vissen zwemmend zijn gezien.

Tevens werden hier meerdere exemplaren van Bastaardkikker gevangen.

- * Platte schijfhoren, Gestreepte waterroofkever, Bittervoorn en Rivierdonderpad werden geheel niet aangetroffen terwijl de habitat zeker niet geschikt lijkt voor Gestreepte waterroofkever (zie ook Cuppen 2007) of Rivierdonderpad (zie ook Emmerik 2006).

Habitatgeschiktheid watergangen:

- * Wél lijkt de achterste watergang geschikt voor Waterspitsmuis, gebruik door Ringslang en mogelijk ook door Poelkikker, wat inventarisatie op andere seizoensmomenten vergt.
- * De andere slotjes lijken wellicht eveneens geschikt voor Poelkikker en bovendien voor voortplanting van Rugstreeppad.

Vleermuizen en jaarrond beschermde nesten:

- * In de oude wilgenknoten zijn nergens sporen en/of nesten van gebruik door Steenuil of andere holtenbroedende soorten, aangetroffen.
- * In de vorste/ eerste houtsingel zijn nergens jaarrond beschermde nesten aanwezig terwijl er ook geen geschikte stammen of stammen met gaten of schorscheuren aanwezig zijn die gebruikt zouden kunnen worden als vaste verblijfplaats voor vleermuizen.
- * De tweede houtsingel biedt meer mogelijkheden voor vleermuizen, hoofdzakelijk voor eventuele paarplaatsen van dwergvleermuizen.
- * Voor een soort als Meervleermuis zijn de watergangen als eventuele vliegroutes thans niet geschikt, mogelijk echter wél de watergang tussen beide houtsingels (foto 6): er zullen echter geen werkzaamheden plaatsvinden waarmee verstoring daarvan zou kunnen ontstaan.
Indien de watergang langs de houtsingel zou worden verbreed, kan dat nieuw gebruik als 'vaste vliegroute' met zich meebrengen.

Terreingesteldheid plangebied:

- * De zandbaan met open, warme zandplekken lijkt aantrekkelijk voor Rugstreeppad terwijl er tevens slotjes zijn met habitatcondities die ook geschikt zijn voor voortplanting van Rugstreeppad.
- * De open zandplekken zijn ook aantrekkelijk voor Ringslang om zich in het vroege voorjaar op te warmen (foto 7).

Foto 7, open zandige plekken, geschikt voor Ringslang en Rugstreeppad

Conclusie habitatbeoordeling

- 1) Tijdens het broedseizoen kunnen langs oevers, op het water, in de terreinbegroeiing en in alle houtopstanden mogelijk broedende vogels worden verwacht.
- 2) Binnen de thans gekozen plangrenzen is als juridisch zwaarder beschermde soort aangetroffen: Kleine modderkruiper
- 3) Binnen de thans gekozen plangrenzen zijn als juridisch zwaarder beschermde soorten mogelijk te verwachten:
 - Waterspitsmuis (uitsluitend in de watergang met oeverzone langs de eerste houtsingel)
 - Poelkikker (langs alle watergangen);
 - Ringslang (in/ langs de watergang langs de eerste houtsingel, en op de zandbaan als opwarmplek);
 - Rugstreeppad (land- en winterhabitat in de zandbaan, voorplanting in de kleinere slootjes);
 - paarverblijven dwergvleermuizen in grotere bomen in de tweede houtsingel;
 - jaarrond beschermde nesten in de tweede houtsingel.
- 4) Van de 'aangewezen' soorten in het Natura-2000 gebied is slechts Kleine modderkruiper in het plangebied aangetroffen: hierop is de 'externe werking' van de Nb-wet niet van toepassing.
- 5) Alle overige, mogelijk te verwachten juridisch zwaarder beschermde soorten in deze regio kunnen op basis van verspreiding, terreingesteldheid en specifieke habitat op voorhand worden uitgesloten, evenals de 'overige' aangewezen soorten uit het Natura-2000 gebied 'Oostelijke Vechtplassen'.

Indien de specifiek aangegeven terreinonderdelen zoals genoemd onder punt 3) in de planontwikkeling worden betrokken, vergt dat nadere veldinventarisatie om:

- a) deze soorten te kunnen uitsluiten, of:
- b) te kunnen bezien in hoeverre verstoring/ bedreiging kan worden voorkomen, of:
- c) ontheffing aan te kunnen vragen: voor aanvraag van ontheffing is specifieke informatie vereist over aantallen, gebruiksintensiteit e.d.

Venstertijden voor veldinventarisaties:

- * paarplaatsen dwergvleermuizen: half augustus tot eind september, bij gunstig weer eventuele uitloop naar half oktober; 2 nachtbezoeken met ca. 3 weken daartussen;
- * jaarrond beschermde nesten, gecombineerd met paarplaatsenonderzoek;
- * gebruik watergang door waterspitsmuis: maand oktober (minste kans op sterfte in een val), pre-baiten, vallen openzetten en vervolgens 5 controlerondes;
- * gebruik terrein door Rugstreeppad:
 - landhabitat, schuilplatenonderzoek in april, gecombineerd met onderzoek Poelkikker en Ringslang;
 - voortplanting: 2 x nachtonderzoek in mei-juni, gecombineerd met poelkikkeronderzoek.

3.3 Nadere inventarisatie

Behalve voor waterorganismen, onderzoek en onderzoeksresultaten hier nader aangeven.

4 VOORLOPIGE EINDCONCLUSIES EN ADVIES

4.1 Conclusies en projectrisico

1) Algemene broedvogels

In de bomen en struwelen kunnen ongetwijfel nesten van broedende vogels worden verwacht: tijdens het gebruik in het broedseizoen zijn deze nesten strikt beschermd en mogen ook niet worden verstoord door werkzaamheden in de omgeving (Bijlage 1/ blz.29).

Indien werkzaamheden in de periode tussen ca. half maart en half juli moeten plaatsvinden, vergt dat extra voorzorgsmaatregelen zoals intensieve controle op nesten en in geval van broeden, het tijdelijk ontzien van de gebruikperiode: dit kan voor dergelijke werkzaamheden een hinderlijke belemmering zijn (zie mitigerende maatregelen blz.23).

2) Kleine modderkruiper en ontheffing

Vanwege het aantreffen van Kleine modderkruiper zijn werkzaamheden aan watergangen, zoals verbreden, herprofilen en baggeren, ontheffingsplichtig.

Echter met de juiste mitigerende maatregelen en inrichtingsvoorwaarden zal ontheffing voor deze soort geen belemmeringen opleveren.

3) Waterspitsmuis, Ringslang, Poelkikker, Rugstreeppad en planaanpassing

De kans dat Waterspitsmuis, Ringslang, Poelkikker en/of Rugstreeppad met veldinventarisatie kunnen worden uitgesloten, *lijkt groot*.

Indien tóch aangetroffen zullen voorwaarden gesteld moeten worden om werkzaamheden zodanig te verrichten (of het plan zodanig aan te passen) dat de ecologische functionaliteit van de betreffende soort op geen enkel moment wordt verstoord of teniet gedaan: wanneer dat afdoende kan worden onderbouwd is geen ontheffing nodig, maar het is wel aan te raden de in acht te nemen voorwaarden bij het Ministerie te toetsen.

4) Ontheffing soorten genoemd onder 3)

Indien verstoring van een aangetroffen soort uit 3) onvermijdelijk is, dient een ontheffing te worden aangevraagd.

Daarbij is ontheffing voor onder 3) genoemde soorten lastig, onder bepaalde condities zelfs *niet* mogelijk (zie blz.4): voor die soorten kan ontheffing slechts worden verkregen indien een wettelijk belang van toepassing is dat in de Habitatrichtlijn is vermeld, zoals '*dwingende reden van groot openbaar belang*' of '*bescherming van flora en fauna*' (Bijlage 1/ blz.31).

De plancondities lijken in deze situatie zodanig dat daarmee wellicht het belang '*bescherming van flora en fauna*' van toepassing zou kunnen worden gemaakt . . . (zie 'indicatie planontwikkeling' figuur 3/ blz.2).

5) Vleermuisverblijfplaatsen en jaarrond beschermde nesten

Indien dergelijke verblijfplaatsen in bomen worden aangetroffen zullen deze bomen gehandhaafd moeten worden evenals bepaalde handhavingscondities: hiervoor kan het wettelijk belang onder de betreffende condities van '*bescherming van flora en fauna*' niet van toepassing worden geacht.

6) Overige beschermde dieren

Er zijn verder geheel géén andere juridisch zwaarder beschermde soorten aangetroffen of te verwachten (zie 'uitsluitingen' hoofdstuk 2 en vervolgens 'uitsluitingen' blz.18 punt 4).

Wél zullen in de werkzone naar verwachting beschermde, algemeen voorkomende amfibieën kunnen worden aangetroffen zoals Gewone pad, Bruine kikker, Meer-kikker, Bastaardkikker en Kleine watersalamander.

Ook kunnen meerdere algemeen voorkomende zoogdieren in het plangebied worden verwacht: naast Egel en Mol ook Hermelijn, Bunzing en muizensoorten.

Hiertoe dient de zorgplicht in acht te worden genomen met zorgvuldige mitigerende maatregelen en/of werkvoorwaarden, waarbij vooral het voortplantingsseizoen dient te worden vermeden.

7) Projectrisico's

Het grootste projectrisico hangt samen met Rugstreeppad, als zwaarst beschermde soort (tabel 3 en Bijlage IV van de Habitatrichtlijn, zie Bijlage 1/ blz.31-32). Omdat er kans is dat de plannen 'moeilijk' op deze soort kunnen worden aangepast, zal slechts ontheffing kunnen worden verkregen indien zodanige natuurwaarden in het plan worden toegevoegd dat het bevoegde gezag het wettelijk belang '*bescherming van flora en fauna*' van toepassing kan achten. Dat zal dan wel 'verbetering van de natuurlijke kwaliteiten' met de planontwikkeling vereisen, wat aan de planontwikkeling forse eisen stelt.

Verstoring van de overige soorten kan met planaanpassingen worden voorkomen, zodat dit géén wezenlijk projectrisico vormt.

8) Verantwoordelijkheid en handhaving

- * Deze Natuurtoets, na aanvulling met vereiste veldinventarisaties, fungeert als formele bewijslast dat men de onderzoeksverplichtingen en voorwaarden van de wetgeving ten aanzien van flora en fauna, is nagekomen.
- * Overeenkomstig de wetgeving dient deze rapportage dan ook te allen tijde tijdens de uitvoering van de werkzaamheden op het werk beschikbaar te zijn voor eventuele controle door een daartoe bevoegde handhavingsambtenaar.
- * Alle betrokkenen bij de daadwerkelijke uitvoering dienen controleerbaar op de hoogte te zijn van de wettelijke zorgplicht, tenminste ten aanzien van de in deze conclusie aangegeven aspecten.
- * Indien niet afdoende aan deze voorwaarden kan worden voldaan heeft een handhavingsambtenaar de bevoegdheid om het werk per direct stil te leggen totdat aan de betreffende voorwaarden wél kan worden voldaan.
- * Overtredingen van de Flora- en faunawet worden geregistreerd en beoordeeld als een 'economisch delict'.

9) Aanvulling tot 'complete' Natuurtoets

Nadat veldinventarisaties onder de juiste, voorgeschreven condities zijn uitgevoerd kan deze voorstudie worden aangevuld met de inventarisatieresultaten, waarna ten finale consequenties kunnen worden aangegeven samen met vereiste mitigerende en eventueel compenserende maatregelen.

4.2 Aanzet advies mitigerende maatregelen

Betekenis en doel mitigerende maatregelen

Mitigerende maatregelen omvatten het zodanig aanpassen van een (plan voor een) ingreep of uitvoeringswijze dat de negatieve effecten op de natuur ('natuurschade') worden voorkomen dan wel tot een minimum worden beperkt. Daartoe behoren tevens aanvullende, preventieve maatregelen en uitvoeringsvoorwaarden (zoals het rekening houden met voortplantingsperioden, een aangepaste wijze van werken en dergelijke, zie hieronder).

De voorgestelde maatregelen zijn zoveel mogelijk afgestemd op hetgeen de beoordelende instantie, het Ministerie van EL&I, vereist dan wel regulier als voorwaarde bij het toekennen van een ontheffing, voorschrijft (zie ook DLG 2006 en DR 2009).

De Nb-wet is verder niet in het geding (zie blz.13-14).

Mitigerende maatregelen zijn derhalve aangegeven voor soorten waarvan natuurschade in het kader van de Ff-wet kan optreden (alle soorten, beschermd en onbeschermd).

Het specifiekere doel van mitigerende maatregelen omvat bij het onderhavige project:

- * Het *strikt* voorkomen van natuurschade aan broedende vogels als groep met een uitzonderingspositie.
- * In het kader van de wettelijke zorgplicht het *zovél als redelijkerwijs mogelijk* voorkomen van natuurschade aan vrijgestelde soorten.

Wettelijk kader van de mitigerende maatregelen

Er is voor zover bekend, géén vigerende Gedragscode die standaard door de opdrachtgever wordt gehanteerd (zie Bijlage 1/ blz.33).

De mitigerende maatregelen zijn dus afgestemd op hetgeen de Flora- en faunawet in algemene zin aangeeft, dan wel op hetgeen de beoordelende instantie, het Ministerie van EL&I, vereist dan wel regulier als voorwaarden voorschrijft (zie ook DLG 2006, DR 2009 en DR 2011).

Algemene mitigerende maatregelen

Deze maatregelen zijn algemeen geldend voor de meeste soortgroepen en soorten.

1. Kwetsbare perioden

De voortplantingstijd als meest kwetsbare periode voor alle diersoorten dient bij dreigende natuurschade te worden ontzien. De voortplantingstijd valt voor de meeste diersoorten min of meer samen (zie verder onder de specifieke mitigerende maatregelen voor de verschillende soortgroepen).

2. Voorwaarden bij start van werkzaamheden

De werkzaamheden dienen op een zodanige wijze te worden gestart dat de op de werkplek *aanwezige dieren bij verstoring kunnen ontvluchten* en dat bij het verdere verloop van werkzaamheden dieren niet 'opgesloten' raken doch vluchtruimte behouden.

3. Opsluiting voorkomen

Voorts dienen werkzaamheden zodanig te worden uitgevoerd dat bij het verdere verloop dieren niet 'opgesloten' raken, bijvoorbeeld in een afgesloten situatie zoals amfibieën in een bouwput.

4. Zorg voor *alle* aan te treffen dieren

Wanneer tijdens de werkzaamheden individuele dieren worden aangetroffen worden deze voorzichtig opgepakt en op een voor de soort geschikte en veilige plek in de omgeving weer weggezet.

5. Conclusies in relatie tot inventarisaties

Ook bij veldinventarisaties kunnen soms aspecten worden 'gemist': *absolute* uitsluiting dat een bepaalde soort voor zou komen is veelal *niet* mogelijk (zie Bijlage 2/ blz.51).

Mocht derhalve tijdens de werkzaamheden alsnog een soort en/of vaste verblijfplaats van tabel 2 of 3 AMvB worden aangetroffen, dient daar onmiddellijk een terzake kundige bij te worden betrokken om te beoordelen hoe op dat moment moet worden gehandeld.

Specifieke mitigerende maatregelen

Mitigerende maatregelen broedende vogels

Broedende vogels vallen tijdens broedactiviteiten onder een strikt beschermingsregiem. In de onderhavige projectsituatie kunnen broedende vogels worden aangetroffen in maaiveldbegroeiing en in houtopstanden. Aanwezigheid van broedende vogels kan visueel soms nauwelijks worden vastgesteld. Verstoring moet worden uitgesloten vanaf het moment van nestelen totdat de jonge vogels vliegvlug zijn.

Bedreigende werkzaamheden en broedseizoen:

Werkzaamheden waarmee broedende vogels en hun in gebruik zijnde nesten kunnen worden bedreigd of verstoord dienen binnen de verstoringzone achterwege te blijven zolang de broedende vogels daar aanwezig (kunnen) zijn. In het algemeen loopt de broedperiode van ca. begin maart tot eind juli.

Men moet daarbij voor het onderhavige project denken aan werkzaamheden aan watergangen, ter plaatse van dichte maaiveldbegroeiing en kap van houtopstanden.

Preventie bij werkzaamheden rond en in het broedseizoen

Indien werkzaamheden op dezelfde locatie dóórlopen tot in de broedperiode vergt dat start van de werkzaamheden in uiterlijk eind februari en vervolgens het uitvoeren van de werkzaamheden in doorlopende continuïteit zodat daarmee preventief het nestelen van vogels wordt voorkomen. *Voor preventieve maatregelen om broedgevallen te voorkomen kunt u informatie inwinnen bij uw ecologisch adviseur.*

Indien het onoverkomelijk blijkt om pas tijdens het broedseizoen te starten met verstoringe werkzaamheden dient daartoe eerst tijdig advies van een vogeldeskundige te worden ingeroepen (veldcontrole op aanwezige nesten) met wie kan worden bepaald welke preventieve maatregelen dan alsnog nodig zijn, bijvoorbeeld terreindelen met rust laten, een afscherming plaatsen e.d.

Tijdelijk onderbreken werkzaamheden en herstart:

Indien tussen 1 maart en half juli een rustperiode in de werkzaamheden onvermijdelijk is (bijv. vakanties) dient bij hervatting van de werkzaamheden een terzake kundige met een ochtendcontrole vast te stellen of er broedende vogels aanwezig zijn, in welk geval mitigerende maatregelen nodig zijn zoals afschermen van de broedsituatie totdat de jongen zijn uitgevlogen (wat een aantal weken belemmering met zich meebrengt).

Aanvulling mitigerende maatregelen

Na afronding van het onderzoek worden hier voor aangetroffen juridisch zwaarder beschermde soorten, nog nadere specifieke maatregelen uitgewerkt.

BIJLAGE 1 - RELEVANTE ASPECTEN VAN DE REGELGEVING

Inleiding

Wetgeving

De regelgeving met betrekking tot natuur kent twee typen bescherming: 'soortbescherming' en 'gebiedsbescherming'.

De Flora- en faunawet (Ff-wet) is geheel gericht op soortbescherming, dat wil zeggen bescherming van afzonderlijke soorten planten en dieren.

Bovendien is deze wet gericht op de intrinsieke waarde van het dier, wat onder meer wil zeggen dat de bescherming eveneens is gericht op elk individueel dier.

Gebiedsbescherming is vastgelegd in de Natuurbeschermingswet (Nb-wet 1998).

Dit is gericht op specifieke aspecten van specifiek aangewezen gebieden, zoals speciale beschermingszones in het kader van de Vogel- of Habitatrichtlijn (resp. REG 1979 en REG 1992/1997). De gebiedsbescherming staat *náást* de Ff-wet: de regels van wetten sluiten elkaar dus niet uit doch vullen elkaar aan (zie ook wetgeving blz.34).

Provinciaal natuurbeleid

Daarnaast hebben ook provinciale besturen een 'eigen' natuurbeleid, in aanvulling op de wetgeving. Daarin wordt in sommige provincies ook een onderscheid gemaakt in gebieds- en soortbescherming: de gebiedsbescherming wordt geregeld via het Streekplan terwijl de soortbescherming via andere wegen in de ruimtelijke ordening kan worden geregeld (zie ook provinciale regelgeving blz.35).

Verbodsbepalingen Flora- en faunawet

Met betrekking tot aanwezige en te verwachten, door de Flora- en faunawet beschermde soorten in het projectgebied gelden de volgende algemene verbodsbepalingen:

Artikel 8 Ff-wet

Het is verboden planten, behorende tot een beschermde inheemse plantensoort, . . . te vernielen, te beschadigen, te ontwortelen of op enigerlei andere wijze van hun groeiplaats te verwijderen.

Artikel 9 Ff-wet

Het is verboden dieren, behorende tot een beschermde inheemse diersoort, te doden, te verwonden, te vangen, te bemachtigen of met het oog daarop op te sporen.

N.B.1 hieronder valt ook het 'per ongeluk' doden zonder afdoende voorzorgen te hebben genomen;

N.B.2 het uit beschermingsoverwegingen preventief wegvangen en verplaatsen van dieren en ontwikkelingsstadia daarvan dient te geschieden door een 'ter zake kundige' (zie lijst gebruikte termen).Onder bepaalde condities is daarvoor géén extra projectonthefing (meer) nodig. Dit geldt níét voor het wegvangen en verplaatsen van vleermuizen, muizen en vogels: dat is uitdrukkelijk verboden, hiervoor wordt ook géén ontheffing verstrekt.

Voor het vangen van dieren vanwege onderzoek geldt een aparte regeling.

Artikel 10 Ff-wet

Het is verboden dieren, behorende tot een beschermde inheemse diersoort, opzettelijk te verontrusten.

N.B. hiermee wordt bedoeld het verontrusten met de intentie de soort te verstoren zonder maatregelen om het verontrusten te voorkomen, dan wel het bouwrijpmaken van een terrein juist op het moment dat vogels zich er aan het vestigen zijn om te gaan broeden: dergelijk opzettelijk verontrusten valt niet onder de Gedragscode terwijl hiervoor in het kader van art. 75C ook géén ontheffing wordt verleend.

Artikel 11 Ff-wet

Het is verboden nesten, holen of andere voortplantings- of vaste rust- of verblijfplaatsen van dieren, behorende tot een beschermde inheemse diersoort, te beschadigen, te vernielen, uit te halen, weg te nemen of te verstoren.

N.B. 'Vaste verblijfplaatsen':

Met betrekking tot vleermuizen dienen naast jaarlijks in gebruik zijnde vaste zomer-verblijven (kolonies), paarplaatsen en winterverblijven, ook structureel gebruikte, vaste vlieg- en trekroutes te worden geïnterpreteerd als 'vaste verblijfplaatsen' zoals bedoeld in art. 11 (DLG 2006).

Dit geldt ook voor jaarrond beschermde nesten en 'vaste verblijfplaatsen' van andere dieren zoals bijvoorbeeld een vaste voortplantingslocatie van rugstreeppadden, broeihopen van ringslangen e.d.

Artikel 12 Ff-wet

Het is verboden eieren van dieren, behorende tot een beschermde inheemse diersoort, te zoeken, te rapen, uit het nest te nemen, te beschadigen of te vernielen.

N.B. Dit betreft, behalve vogels, ook eieren van beschermde amfibieën, reptielen, vissen en insecten. Indien bijvoorbeeld dergelijke eieren van een ontheffingsplichtige soort worden bedreigd vereist dit ook aanvraag van ontheffing (DLG 2006). Met betrekking tot eieren van beschermde diersoorten die niet ontheffingsplichtig zijn, geldt de wettelijke zorgplicht (zie hierna bij artikel 2).

Artikel 13 Ff-wet

Het is verboden:

a. planten . . enz., of dieren dan wel eieren, nesten of . . enz., behorende tot een beschermde . . enz. . . diersoort . . enz. te vervoeren . . enz. of onder zich te hebben.

N.B. bij dit artikel gaat het om het verplaatsen van (eieren, nesten, individuen van) bedreigde dieren, eieren, planten enz. onder afwijkende condities, dus niet vanwege beschermingsmotieven bij uitvoering van werkzaamheden (vgl. artikel 9): hiertoe geldt een aparte regeling.

Artikel 2 Ff-wet - algemene zorgplicht

Naast de hiervoor aangegeven verbodsartikelen geldt in alle situaties een wettelijke zorgplicht. Deze houdt in dat:

'eenieder die weet of redelijkerwijs kan vermoeden dat door zijn handelen ('de ingreep') of zijn nalaten (*mitigerende maatregelen*) nadelige gevolgen voor planten of dieren kunnen worden veroorzaakt, is verplicht dergelijk handelen achterwege te laten voor zover dat in redelijkheid kan worden gevergd, dan wel alle (*mitigerende en/of preventieve*) maatregelen te nemen die redelijkerwijs van hem kunnen worden gevergd teneinde die gevolgen te voorkómen of, voorzover deze (*met maatregelen*) níet kunnen worden voorkomen, deze zoveel mogelijk te beperken of ongedaan te maken'.

N.B. dit betekent dat elke ruimtelijke ingreep natuuronderzoek vergt dat als bewijslast wordt vastgelegd in een rapportage ('Natuurtoets'). Daarin dienen de zeker te verwachten en de met veldonderzoek aangetroffen soorten planten en dieren te worden getoetst aan de wettelijk regelgeving ('lichte' en 'uitgebreide' toets). Tevens worden hierin de mitigerende en/of preventieve maatregelen aangegeven welke er zorg voor dragen dat er aan de zorgplicht wordt voldaan.

Vrijstelling en ontheffing verbodsartikelen

Strekking vrijstelling en ontheffing

Een 'vrijstelling' is een algemeen geldende uitzondering op een wettelijk verbod (LNV 2005): dit kan een landelijke vrijstelling betreffen of één op basis van een gedragscode. Een vrijstelling vergt géén aanvraagprocedure.

Een 'ontheffing' is een besluit waarbij in een individueel concreet geval een uitzondering op een wettelijk verbod wordt gemaakt. Deze ontheffing dient per individueel project te worden aangevraagd en betreft zowel individuele soorten als vaste verblijfplaatsen (waaronder ook vaste vliegroutes van vleermuizen).

De regelgeving met betrekking tot vrijstelling en ontheffing is nader geregeld in de Algemene Maatregel van Bestuur (AMvB) met betrekking tot art. 75 C van de Ff-wet (Staatsblad 2004/501; LNV 2005).

In de afweging tussen 'vrijstelling of ontheffing' staan in de van toepassing zijnde criteria enkele cruciale begrippen centraal: 'bestendig', 'zorgvuldig handelen', 'wezenlijke invloed' en 'significant effect', naast soortlijsten met betrekking tot specifieke regelgeving (tabellen 1, 2 en 3 AMvB). Dit is inhoudelijk toegelicht in de Brochure 'Buiten aan het werk' (LNV 2005, zie ook DLG 2006).

De toepassing van een vrijstelling of ontheffing is nader genuanceerd middels wettelijke 'belangen', soortlijsten (zie hieronder) en vogelcategorieën (zie blz.29).

Soorttabellen (AMvB art. 75) met betrekking tot vrijstelling en ontheffing

De algemene landelijke vrijstelling met betrekking tot beschermde planten en dieren, geldt uitsluitend voor de soorten die zijn opgenomen in tabel 1 AMvB. Voorts is er nog een aanvullende vrijstelling voor soorten die zijn opgenomen in tabel 2 en tabel 3 AMvB indien werkzaamheden kunnen plaatsvinden onder een specifiek opgestelde Gedragscode (zie verder blz.33).

Wettelijke belangen

Daarnaast is voor ruimtelijke ingrepen, onder nadere condities, een ontheffingsregeling van toepassing op een aantal andere wettelijke belangen te weten:

1. Bescherming van flora en fauna (belang b/ Bijlage 1 AMvB, Habitat- en Vogelrichtlijn);
2. Veiligheid van het luchtverkeer (belang c/ Vogelrichtlijn);
3. Volksgezondheid of openbare veiligheid (belang d/ Bijlage 1 AMvB, Habitat- en Vogelrichtlijn);
4. Dwingende reden van groot openbaar belang met inbegrip van redenen van sociale of economische aard en voor het milieu wezenlijk gunstige effecten (belang e/ Bijlage 1 AMvB, Habitatrichtlijn);
5. Bestendig beheer en onderhoud enz. (belang h);

6. Bestendig gebruik (belang i);
7. Ruimtelijke inrichting of ontwikkeling (belang j).

Hierin bestaat tevens een nader onderscheid tussen de eerstgenoemde 4 belangen en het laatstgenoemde belang dat méér strikte beperkingen kent (zie ook 'wettelijke belangen en tabel 3 AMvB' blz.31).

Dwingende reden van groot openbaar belang:

Waar bij het meer algemeen van toepassing zijnde belang '*ruimtelijke inrichting of ontwikkeling*' bij juridisch zwaarder beschermde soorten striktere beperkingen bestaan (deels het niet kunnen verkrijgen van een ontheffing) kan een 'groot openbaar belang' uitkomst bieden.

Een 'groot openbaar belang' heeft betrekking op activiteiten die van algemeen, breed maatschappelijk belang zijn. Het moet gaan om openbare belangen, dus niet om activiteiten die enkel ten goede komen aan een particulier, aan enkelen of aan een beperkte regio.

Daarnaast moet het openbaar belang 'van groter gewicht' zijn; dat zal in de meeste gevallen alleen zo zijn als het een lange termijn betreft. Oplossingen voor de korte termijn worden niet aangemerkt als 'dwingende reden van groot openbaar belang'. Een financieel goedkopere oplossing, terwijl ook andere oplossingen reëel zijn, is niet voldoende om een dwingende reden van groot openbaar belang aan te nemen.

Voor de onderbouwing van een groot openbaar belang kan men denken aan de van toepassing zijnde onderdelen/bladzijden van door de overheid vastgestelde ruimtelijke plannen die het project betreffen. Een voorbeeld is een structuurvisie.

Hierna wordt naar aanleiding van de verschillende belangen en op basis van de drie onderscheiden soortlijsten (tabellen AMvB art. 75 Ff-wet), de nadere nuancering beschreven waarbij die drie tabellen kort zijn gekenschetst:

Tabel 1 AMvB

In deze tabel is een categorie soorten opgenomen waarvoor een algemene landelijke vrijstelling geldt: dit betreft beschermde soorten die in Nederland algemeen voorkomen. Aan die vrijstelling zijn géén voorwaarden verbonden anders dan de wettelijke zorgplicht (zie vorige bladzijde). Deze soorten vergen een zogenaamde 'lichte toets' welke aantoont dat de werkzaamheden het voortbestaan van de betreffende soorten niet in gevaar brengen (zie ook Beoordelingsschema Bijlage 4).

Tabel 2 AMvB

Toetsingscriteria

Deze tweede tabel omvat een lijst met 'overige soorten' (waaronder bijvoorbeeld alle broedvogels en veel beschermde planten). Indien uit die tabel één of meerdere soorten worden aangetroffen welke door de werkzaamheden worden verstoord en/of bedreigd, vergt dat in principe aanvraag van ontheffing met in de meeste gevallen eveneens een 'lichte toets' (zie echter uitzondering hieronder en bij broedvogels).

Soorten van tabel 2 die door een projectvoornemen schade ondervinden dienen te worden getoetst aan de landelijke gunstige staat van instandhouding, wat wil zeggen in

hoeverre het voortbestaan van de landelijke populatie wellicht afhankelijk is van het voortbestaan van de onderhavig aangetroffen, lokale populatie.

In de ontheffingsaanvraag dient daarbij te worden aangegeven op welke wijze wordt bereikt dat bedreiging van individuen en verstoring zoveel mogelijk wordt voorkomen en in welke mate de functionaliteit van de vaste voortplantings-, rust- en/of verblijfplaats door de activiteiten wordt aangetast, dan wel, op welke wijze die functionaliteit kan worden gegarandeerd (zie Bijlage 5).

Indien wordt uitgegaan van een door de Minister goedgekeurde gedragscode geldt voor deze categorie van tabel 2 AMvB, onafhankelijk van het wettelijk 'belang' waaronder de ingreep valt, echter een vrijstelling voor art. 8 t/m 12 van de Ff-wet zodat formeel geen aanvraagprocedure voor ontheffing nodig is (zie verder onder 'Gedragscode' blz.33).

Uitzonderingsgevallen

Indien zowel de locale als de landelijke populatie in het geding is, waarvoor vermelding op de Rode Lijst een indicatie vormt (zoals Waterspitsmuis), vergt de soort echter een 'uitgebreide toets' (zie ook Soortendatabase website Ministerie): dan dient te worden aangegeven op welke wijze wordt bereikt dat bedreiging van individuen en verstoring strikt worden voorkomen.

Uitzonderingspositie broedende vogels

Vogels zijn volgens de Vogelrichtlijn gelijkgesteld met tabel 3 AMvB (zie ook DR 2009). Er worden 2 goepen onderscheiden:

- algemene broedvogels
- vogels met jaarrond beschermde nesten (zie 'aangepaste lijst', DR 2009).

Ze vergen bij noodzaak tot ontheffing zoals vanwege jaarrond beschermde nesten, een 'uitgebreide toets'.

Voor alle broedende vogels wordt in beginsel *tijdens* het broeden géén ontheffing verleend. Met betrekking tot het broedseizoen is in dat kader in de Flora- en faunawet ook géén standaardbroedperiode aangegeven. Van belang is of een broedgeval aanwezig is, ongeacht de periode. Voor broedende vogels geldt de algemene gedragscode (Vogelbescherming 2004) dat deze, zolang ze broeden, onder géén énkele conditie mogen worden verstoord (zie ook REG 1979). In principe dient dus het broedseizoen met mogelijk verstorende werkzaamheden te worden ontzien, zoals sloop-, bouw-, grond-, bagger-, onderhouds- en/of andere mogelijk verstorende werkzaamheden op korte afstand van nesten. Broedgevallen van de meeste broedvogels kunnen slechts tijdens het broeden worden geïnventariseerd omdat ze steeds een nest op een nieuwe locatie (kunnen) maken.

Vogelcategorieën met jaarrond beschermde nesten:

Vogels worden in de regelgeving onderscheiden in groepen (DR 2009):

- a) een groep die zich beperkt tot strikt het broeden (algemeen principe);
- b) een groep vogels waarvan de nesten het jaar rond (of jaarlijks opnieuw) worden gebruikt en er in bijzondere gevallen restricties bestaan (categorie 5, DR 2009);
- c) een nader omschreven groep waarvan de nesten het jaar rond strikt beschermd zijn en ook de nesten zelf dus niet mogen worden bedreigd of verwijderd, óók niet buiten het broedseizoen (categorie 1 t/m 4, waaronder bijvoorbeeld Huismus, Gierzwaluw maar ook uilen, roofvogels en kolonievogels);

- d) van de onderscheiden 'cathegorie 5' van de broedvogels zijn de nesten in beginsel *niet* buiten het broedseizoen beschermd (DR 2009); deze zijn echter *'wél jaarrond beschermd als zwaarwegende feiten of ecologische omstandigheden dat rechtvaardigen'*, bijvoorbeeld wanneer er voor deze soorten in de omgeving geen geschikte alternatieven zijn om te nestelen.

Wettelijke belangen m.b.t. broedvogels:

Er is in de broedperiode voor broedvogels slechts ontheffing mogelijk indien er zwaarwegende maatschappelijke termen aanwezig zijn die ontheffing voor verstoring van broedende vogels nodig maken, wat slechts in *uitzonderlijke situaties van openbare veiligheid* e.d. aan de orde kan zijn.

De *nesten* van soorten van categorieën 1 t/m 4 zijn het jaar rond beschermd en vergen *te allen tijde, dus jaarrond*, bij potentiële verstoring *aanvraag van een ontheffing*.

Hiervoor kan slechts een ontheffing worden verkregen in het kader van *uitsluitend* de volgende wettelijke belangen:

- Bescherming van flora en fauna (b): *de letter verwijst naar de corresponderende letter bij art. 2 van het Besluit vrijstelling beschermde dier- en plantensoorten*;
- Veiligheid van het luchtverkeer (c);
- Volksgezondheid of openbare veiligheid (d).

Indien werkzaamheden *niét* onder de hierboven aangegeven belangen vallen kan *géén ontheffing* worden verkregen: er kan in de vorm van een *'positieve afwijzing'* slechts 'toestemming' voor de ingreep worden verkregen op basis van een door de Minister goedgekeurd plan van maatregelen.

Voor de vogelsoorten uit categorie 5 is ontheffing slechts mogelijk onder uitzonderlijke omstandigheden (DR 2009).

Tabel 3 AmvB

Toetsingscriteria

Deze tabel omvat een lijst soorten waarvoor *strikte* bescherming geldt. In alle gevallen vereisen deze soorten een *'uitgebreide toets'*. Bij dreigende natuurschade dienen deze soorten *niet alléén* te worden getoetst aan de *landelijke* gunstige staat van instandhouding (zoals bij tabel 2). Deze dienen óók te worden getoetst aan de *locale* gunstige staat van instandhouding van de aangetroffen populatie: het gaat er dan om in hoeverre het voortbestaan van de landelijke populatie wellicht afhankelijk is van de lokale populatie. Afgezien van vermelding op de Rode Lijst vergt dit tevens inzicht in het regionale voorkomen van de betreffende soort (zie ook Soortenstandaard, DR 2011). In de ontheffingsaanvraag dient daarbij te worden aangegeven in welke mate de functionaliteit van de vaste voortplantings-, rust- en/of verblijfplaats door de activiteiten wordt aangetast, dan wel, op welke wijze die functionaliteit kan worden gegarandeerd (zie blz.32 en Bijlage 5).

Voorts gelden hierbij nog enkele voorwaarden:

- * er dient te worden onderbouwd dat er voor de betreffende activiteit geheel géén alternatieven zijn, dus bijvoorbeeld of de ingreep niet op een andere, minder schadelijke wijze of op een andere locatie kan plaatsvinden;
- * er dienen onder meer maatregelen te worden genomen om te garanderen schade aan individuen van de soort wordt voorkómen ('zorgvuldig handelen', LNV 2005);

- * het betreffende 'wettelijke belang' waaronder de ingreep valt zowel als vermelding in Bijlage IV van de Europese Habitatrichtlijn en eventuele toepassing van een gedragscode, vormen eveneens toetsingscriteria (zie hieronder).

Bijlage IV van de Habitatrichtlijn

Bij soorten van tabel 3 wordt onderscheid gemaakt in 'Bijlage 1 AMvB' en 'Bijlage IV Habitatrichtlijn'. Met name voor de laatste groep gelden de strengste beschermingsvoorwaarden: ontheffing kan slechts worden verkregen onder het regiem van enkele specifieke wettelijke belangen zoals die in de Habitatrichtlijn zijn vermeld.

Indien géén van die belangen van toepassing kan worden geacht is ontheffing niet mogelijk, doch kan uitsluitend toestemming voor de ingreep worden verkregen op basis van een door de Minister van EL&I goedgekeurd plan.

Wettelijke belangen en tabel 3 AMvB:

1. Uitsluitend onder het wettelijke belang 'bestendig beheer en onderhoud' en dan nog uitsluitend bij toepassing van een gedragscode (zie volgende bladzijde), kan voor soorten van tabel 3 AMvB die niét zijn vermeld in de Bijlage IV van de Europese Habitatrichtlijn, gebruik worden gemaakt van de op de gedragscode van toepassing zijnde vrijstelling.
Voor soorten van tabel 3 AMvB die wél zijn vermeld in Bijlage IV van de Europese Habitatrichtlijn (zoals vleermuizen), zie punten 3 en 4.

Zónder toepassing van een gedragscode vergen deze soorten in alle gevallen een toetsing bij het bevoegde gezag volgens de procedure van een ontheffingsaanvraag. Daarbij gelden de volgende criteria:

2. in het kader van het belang 'ruimtelijke ontwikkeling en inrichting' kan uitsluitend voor soorten die niet zijn vermeld in Bijlage IV van de Europese Habitatrichtlijn of in de Vogelrichtlijn, een ontheffing worden verkregen.
3. Onder de belangen 'dringende redenen van groot openbaar belang' (met inbegrip van redenen van sociale, economische aard of met voor het milieu wezenlijk gunstige effecten, zie blz.28), van 'volksgezondheid en openbare veiligheid' dan wel 'bescherming van flora en fauna' kan in alle gevallen een ontheffing worden verkregen, mits er nadrukkelijk géén alternatieven voor de ingreep beschikbaar zijn.
4. Indien de ingreep niét onder de bij punt 3 aangegeven belangen vallen kan voor soorten uit Bijlage IV van de Europese Habitatrichtlijn géén ontheffing worden verkregen: er kan in de vorm van een 'positieve afwijzing' slechts 'toestemming' voor de ingreep worden verkregen indien zodanige werkwijze en eventuele maatregelen worden aangegeven dat de ecologische functionaliteit van het gebied voor de soort op geen enkel moment minder wordt dan de beginsituatie: dergelijke wezenlijke natuurschade dient in deze situatie geheel te worden voorkomen.

Beoordeling functionaliteit vaste rust- en verblijfplaatsen

Indien een voortplantings- en/of vaste rust- of verblijfplaats in het kader van de Habitatrichtlijn in het geding is, moet worden onderbouwd dat door voor te stellen mitigerende maatregelen de ecologische functionaliteit daarvan behouden blijft.

Van belang is dat onder andere inzicht wordt gegeven in het netwerk van voortplantings- en/of vaste rust- of verblijfplaatsen. De functionaliteitstoets omvat de volgende tien punten (DR 2009), zie volgende bladzijde:

1. *Het moet gaan om een vaste rust- of verblijfplaats: een plek of een gebied dat met een zekere mate van bestendigheid wordt gebruikt, waar dus geen sprake is van incidenteel gebruik.*
2. *De plek of het gebied blijft voorzien in alles wat nodig is voor een specifiek individu dier in dat gebied en voor alle exemplaren van de populatie ter plekke, om succesvol te rusten (of voort te planten).*
3. *Er is op geen enkel moment, zelfs niet tijdelijk, een achteruitgang van de ecologische functionaliteit van de (voortplantings- en/of) vaste rust- en verblijfplaats. De diverse functies die een gebied of een plek heeft, moeten dus behouden blijven.*
4. *Door (het toepassen van) mitigerende maatregelen worden negatieve effecten uitgesloten. Dit kunnen negatieve effecten zijn op de kwaliteit, maar ook op de kwantiteit van de functies die het gebied of de plek vervult voor een soort.*
5. *Mitigerende maatregelen zijn preventieve maatregelen. Dat houdt dus in dat in voorkomende gevallen de mitigatie niet alleen al aanwezig is, maar ook functioneert.*
6. *Mitigerende maatregelen moeten leiden tot verbetering of behoud van de ecologische functionaliteit van de plek of het gebied (kwantitatief en/of kwalitatief) voor de betreffende soort.*
7. *Het positieve effect van mitigatie geeft in evenredige mate ruimte voor de negatieve effecten van de ruimtelijke ingreep. De totale duurzame ecologische functionaliteit mag op geen enkel moment slechter worden dan de beginstand. Zowel de kwantiteit als de kwaliteit moeten behouden blijven of worden verbeterd.*
8. *Het succes van mitigerende maatregelen moet met een hoge mate van zekerheid vóóraf vaststaan. Dit wordt beoordeeld aan de hand van objectieve criteria en de eigenschappen en de specifieke ecologische waarden van de plek of het gebied.*
9. *De staat van instandhouding en de zeldzaamheid van een diersoort zijn van belang bij het treffen van mitigerende maatregelen. Hoe zeldzamer de soort, hoe hoger de graad van zekerheid van succes moet zijn.*
10. *De controle op het effect van de maatregelen is onderdeel van het ecologisch werkprotocol. Een ecologisch werkprotocol moet voorzien in toezicht op het uitvoeren van de mitigerende maatregelen. Zonder dit onderdeel garandeert het plan niet dat de functionaliteit van de beschermde plaatsen behouden blijft.*

Gedragcode

Algemeen

Naast de algemene gedragscode voor broedende vogels zijn er ook verschillende gedragscodes voor specifieke werkzaamheden beschikbaar.

Desalniettemin vergt dat in alle gevallen het in acht nemen van de nadere voorwaarden zoals in de betreffende gedragscode zijn vastgelegd.

Bij het werken onder een gedragscode blijven overigens, net zoals zónder gedragscode, natuuronderzoek en rapportage daarvan eveneens wettelijk verplicht en worden de nadere voorwaarden voor het werken onder de gedragscode, in die gedragscode en een daarop gebaseerd Werkprotocol Flora en Fauna, nader uitgewerkt.

Een gedragscode kan slechts van toepassing worden verklaard indien de betreffende initiatiefnemer zich aantoonbaar daaraan heeft verbonden en de daaraan gekoppelde voorwaarden in acht neemt. De initiatiefnemer blijft daarbij eindverantwoordelijk voor de wijze van uitvoeren.

Wettelijke belangen en vrijstelling van de ontheffingsplicht

Toepassing van een vrijstelling van de ontheffingsplicht voor de artikelen 8 t/m 12 Ff-wet op basis van een gedragscode bij mogelijke bedreiging is deels afhankelijk van het wettelijk belang waaronder de ingreep moet worden gerekend.

Bij soorten van tabel 2 AMvB maakt het 'belang' geen verschil.

Met betrekking tot soorten van tabel 3 AMvB is de vrijstelling bij verstoring, onder nadere condities, slechts van toepassing op twee categoriën van activiteiten ('belangen'), te weten:

- bestendig beheer en onderhoud in landbouw, bosbouw, watergangen en bermbeheer;
- bestendig gebruik.

Daarbij is het element 'bestendigheid' cruciaal: dit slaat zowel op de intervaltermijn als op de 'soort' beheeringreep. Er is sprake van 'bestendigheid' indien de tussenliggende termijn in de beheercyclus dezelfde is als voorafgaande termijnen. Zodra voorts grote veranderingen in de uitvoering worden doorgevoerd zoals nieuwe technieken, grootschalige maatregelen (bijv. kaalkap, omvorming, grootschalige inhaalslag) is er géén sprake meer van bestendig beheer of onderhoud en valt de ingreep onder 'ruimtelijke ontwikkeling en inrichting' (zie LNV 2005).

Indien echter het belang 'ruimtelijke ontwikkeling en inrichting' van toepassing is vereisen soorten van tabel 3 AMvB, overeenkomstig met de situatie *zonder* gedragscode, een toetsing aan het bevoegde gezag (zie vorige bladzijde bij 'tabel 3 AMvB').

Risico: indien bij controle op het werk door de A.I.D. bij vragen aan een uitvoerende werknemer wordt vastgesteld dat aan de betreffende borging *niét* is/ wordt voldaan, kan het werk onmiddellijk worden stilgelegd totdat aan de vereisten van de Gedragscode wordt voldaan of alsnog ontheffing is aangevraagd. Dit kan worden voorkomen door een adequaat werktoezicht, óók op het afdoende in acht nemen van de werkvoorwaarden ten aanzien van de Flora- en faunawet, door de opdrachtgevende partij.

Ecologisch werkprotocol en ecologische begeleiding

Een ecologisch werkprotocol wordt in sommige situaties als voorwaarde verbonden aan de ontheffing: het vormt een uitwerking van de mitigerende en preventieve maatregelen om strikt te voorkomen dat natuurschade ten aanzien van soorten uit tabel 2 en 3 AMvB ontstaat.

Dit 'Werkprotocol Flora en Fauna' omvat een bestekachtig document waarin werkrichtlijnen worden aangegeven om te garanderen dat de werkzaamheden worden verricht conform de Flora- en faunawet (en eventueel de gedragscode) en de in het verlengde daarvan opgestelde Natuurtoets. Deze richtlijnen vormen een concrete en afrekenbare uitwerking van de uitgangspunten, werkwijzen, mitigerende en preventieve maatregelen om natuurschade door de werkzaamheden zoveel als mogelijk te voorkomen. Het uitvoeren van de maatregelen dient daarbij aantoonbaar plaats te vinden door of onder begeleiding van een (ecologisch) 'terzake kundige' en verslaglegging daarvan.

Bij het verrichten van werkzaamheden onder een Gedragscode vormen het opstellen van een werkprotocol en begeleiding van (preventieve) maatregelen door een ecologisch deskundige, een standaardvoorwaarde.

Verplicht ter inzage aanwezig op het werk

Op het werk dienen voor een controlerend ambtenaar te allen tijde, onafhankelijk van gedragscode of ontheffing, de stukken met betrekking tot Flora- en faunawet ter inzage aanwezig te zijn op straffe van het onmiddellijk stilleggen van het werk, tot aan deze verplichting voldaan is.

Werkend zonder het regiem van vrijstelling op basis van de Gedragscode betreffen dit:

- de Natuurtoets,
- de schriftelijke beoordeling m.b.t. een eventueel aangevraagde ontheffing/ goedkeuring,
- het eventueel vereiste Werkprotocol Flora en Fauna,
- de eventueel vereiste ecologische verslaglegging van de begeleidende ecooloog omtrent te nemen preventieve maatregelen.

Voorts dient, indien van toepassing, het uitvoerend personeel er aantoonbaar van op de hoogte te zijn dat er wordt gewerkt onder het regiem van de Gedragscode en welke consequenties dat heeft.

Natuurbeschermingswet en provinciale regelgeving

Wetgeving

Naast het *soorten*beleid van de Ff-wet is er tevens een natuurbeleid met betrekking tot *gebieden* vastgelegd in de Nb-wet, waaronder Beschermde natuurmonumenten, Natura 2000/ Vogelrichtlijngebieden ('Wetlands') en Habitatrichtlijngebieden vallen.

Behalve dat ingrepen in dergelijke *gebieden* eveneens toetsing vergen aan de Nb-wet, kan de Nb-wet tevens van kracht zijn *buiten* die gebieden, de zogenaamde '*externe werking*'. Dit is van toepassing indien faunasoorten waarvoor gebieden beschermd zijn ('aangewezen soorten'), ook significant gebruik maken van gebieden buiten het aangewezen beschermde gebied, zoals voor foerage (ganzen, watervogels e.d.) of overwintering (vleermuizen).

Significante verstoring van deze soorten ook buiten het beschermde gebied is in conflict met de instandhoudingsdoelen van het beschermde gebied, waarop de 'externe werking' van de Natuurbeschermingswet van kracht is (art.16 lid 4).

Op grond daarvan vormt dan naast toetsing van de voorgenomen ingreep aan de Ff-wet, ook toetsing daarvan aan de Nb-wet een wettelijke verplichting.

Provinciale regelgeving

Ook provincies kunnen een eigen gebiedenbeleid hebben, onafhankelijk van de Ff-wet en vastgelegd in het Streekplan. Maar provincies vormen in veel gevallen ook het 'bevoegde gezag' met betrekking tot de handhaving van de regelgeving met betrekking tot beschermde gebieden welke eveneens zijn vastgelegd in het Streekplan.

Met betrekking tot de Ecologische Hoofd Structuur (EHS) hebben rijk en provincie samen de spelregels bepaald, welke eveneens worden gehandhaafd door de Provincie, bestaande uit een 'nee tenzij'-beleid indien de ingreep binnen het begrensde EHS-gebied ruimtelijke consequenties heeft (zie ook onderstaande toelichting van de website van Dienst Regelingen): de EHS is eveneens in het Streekplan opgenomen.

Mogelijke consequenties gebiedsbescherming

Een ruimtelijke- of beheeringreep vergt in ieder geval, naast een toetsing aan de Ff-wet, eveneens een toetsing aan het Streekplan.

- * Indien de ingreep (deels) binnen de grenzen van een beschermd gebied vallen vergt dat een vergunningprocedure, welke los staat van de ontheffingsprocedure Ff-wet. Daarin is voor de besluitvorming het beheersplan 'leidend'.
- * Indien in de nabije omgeving van de planlocatie een beschermd natuurgebied aanwezig is vergen de uitkomsten van het flora- en fauna onderzoek eveneens toetsing aan de soorten welke voor het beschermde gebied zijn aangewezen: indien de 'externe werking' van de Nb-wet van kracht is, in welk geval aangewezen soorten uit het beschermde gebied, mede significant gebruik maken van de planlocatie vergt dat eveneens een vergunningprocedure Nb-wet.

Ecologische Hoofdstructuur (toelichting website DR)

Door nieuwe natuur te ontwikkelen, kunnen natuurgebieden met elkaar worden verbonden. Zo kunnen planten zich over verschillende natuurgebieden verspreiden en dieren van het ene naar het andere gebied gaan. Het totaal van al deze gebieden en de verbindingen ertussen vormt de Ecologische Hoofdstructuur (EHS) van Nederland.

Bij de realisatie van de Ecologische Hoofdstructuur (EHS) werken verschillende overheden samen. Het Rijk heeft in 1995 in grote lijnen de grenzen van de EHS vastgesteld in het Structuurschema Groene Ruimte en deze grotendeels netto begreind weergegeven in de Nota Ruimte in 2004. Het Rijk financiert verder grotendeels de aankoop, de inrichting en het beheer van gebieden in de EHS. De provincies bepalen om welke gebieden het precies gaat. Deze gebieden worden meestal in het streekplan of het provinciaal omgevingsplan opgenomen. De provincies bepalen ook welke subsidies grondeigenaren kunnen krijgen voor natuurbeheer en -ontwikkeling. Gemeenten leggen in bestemmingsplannen nauwkeurig vast wat wel en niet mag in een EHS-gebied. Bestemmingsplannen beschermen echter niet tegen vervuiling uit nabijgelegen gebieden. Daarvoor is milieubeleid nodig. Dit milieubeleid is een gezamenlijke inspanning van alle overheden, inclusief de waterschappen.

BIJLAGE 2 - ONDERZOEKSMETHODEN

Onderzoekscriteria

Indien op de werklocatie *mogelijk* soorten van tabel 2 of 3 AMvB kunnen worden verwacht die tevens *mogelijk* door de werkzaamheden verstoring zouden kunnen ondervinden (of bedreiging van individuen en/of vaste verblijfplaatsen), verplicht de Ff-wet de initiatiefnemer tot de uitvoering van veldinventarisatie volgens algemeen geaccepteerde onderzoekscriteria.

De Dienst Landelijk Gebied (DLG) en Dienst Regelingen (DR) stellen deze criteria nader vast (DLG 2006/ DR 2009). Daartoe wordt voor zover beschikbaar, de Soortenstandaard van het Ministerie gebruikt (DR 2011) en voor zover niet beschikbaar, de verschillende inventarisatiehandleidingen van de betreffende particuliere gegevensverzamelende organisaties (PGO's) zoals RAVON e.d. (zie ook gebruikte termen en afkortingen, tevens literatuur: Dijk 2004; Groenveld 2001; Boesveld 2009; Smit 2003; Spikmans 2008).

Voor vleermuizen wordt uitgegaan van het door het GAN vastgestelde inventarisatieprotocol.

Deze handleidingen worden door DLG gehanteerd als 'experts-handleiding'. Tot op zekere hoogte kan van de daarin als gebruikelijk aangegeven onderzoeksfrequenties worden afgeweken voor zover dat acceptabel wordt geacht door DLG.

Bij dergelijk onderzoek geldt als doel het verkrijgen van een indruk welke beschermde soorten in het geding *kunnen* zijn, dan wel welke soorten *kunnen worden uitgesloten* met een daarvoor afdoende onderzoeksinspanning dan wel een gedegen onderbouwing van de ongeschiktheid van habitats voor soorten.

Deze voorwaarden worden met enige regelmaat bijgesteld vanwege voortschrijdend inzicht.

Methode oriënterende inventarisatie vaatplanten

Omdat het hierbij slechts gaat om het vaststellen in hoeverre wellicht beschermde, ontheffingsplichtige en/of Rode Lijst-soorten in het terrein aanwezig zijn, wordt *géén* vlakdekkende inventarisatie met streeplijst uitgevoerd. De beschikbare informatie van NDDF samen met de geringe verwachtingen ten aanzien van dergelijke soorten onder de beperkt aanwezige groeiplaatscondities maakt het mogelijk om oordeelkundig op geschikte plekken te speuren naar genoemd *vóórkomen*, in plaats van 2 tot 3x in het seizoen een complete inventarisatie te verrichten volgens de FLORON-richtlijnen.

Methode voor veldinventarisatie van vissen en andere waterorganismen

Om het voorkomen van (beschermde) waterorganismen te controleren vinden in de watergangen steekproeven plaats. De bemonsteringslocaties worden zodanig gekozen dat daarmee een getrouw beeld van de beschermde (flora en) fauna van alle in het plangebied voorkomende wateren wordt verkregen, doch er wordt door keuze van de visplaatsen tevens met extra aandacht gespeurd naar mogelijk hier te verwachten ontheffingsplichtige soorten vissen, mollusken en waterkevers evenals naar (larven van) amfibieën. Tevens worden alle visuele waarnemingen van andere soorten genoteerd.

Daarbij wordt onder meer aandacht besteed aan het feit dat in de praktijk is gebleken dat bijvoorbeeld veel vissen zich concentreren aan de uiteinden van sloten en bij

duikers, met name in de winterperiode ook onder aanwezig drijfvuil of in diepere delen van de watergang.

De steekproeven worden uitgevoerd met een groot steekschepnet met afmetingen van ca. 40x80 centimeter, een steel van circa twee meter en een maaswijdte van ca. 3x5 millimeter, welke laatste voldoende klein is om ook zeer kleine visjes en larven mee te kunnen vangen.

Bij aanwezigheid van een slappe bodem wordt met het net tevens door de dunne bovenlaag geschraapt om eventueel daarin verborgen soorten als Kleine modderkruiper en/of mollusken vast te kunnen stellen.

Vanwege het mogelijk voorkomen van de *Platte schijfhoren* wordt op de enigszins geschikt lijkende locaties submers plantmateriaal geschept, uitgespoeld, geschud en gezeefd. Zo nodig worden specimen met een microscoop onderzocht op soortechtheid.

Methode veldinventarisatie van amfibieën

Algemeen:

Amfibieën leven zowel op het land als in het water of op de overgang daarvan.

Inventarisaties maken gebruik van het feit dat de soorten een beperkte voortplantingsperiode hebben en zich daarvoor concentreren op de geschikte plekken in het water. Sommige amfibieën leven voornamelijk in of langs het water (veel kikkers) doch andere leven een groot deel van het jaar op het land (Bruine kikker, padden, sommige salamanders). Voor veldinventarisatie van amfibieën wordt te werk gegaan volgens de methode die wordt beschreven in de handleiding van Groenveld & Smit (2001), samengesteld door de Werkgroep Monitoring van de Stichting Reptielen, Amfibieën en Vissen Nederland (RAVON) en het Centraal Bureau voor de Statistiek.

Gericht onderzoek naar Rugstreeppad:

Buiten de voortplantingsperiode leeft de Rugstreeppad zeer verspreid in een landbio-toop waarbij hun leefgebied veel groter is dan de locatie waar ze tijdens de voortplanting worden waargenomen. Daarom wordt voor inventarisatie van deze soort gebruik gemaakt van het feit dat de soort zich voor zijn voortplanting concentreert op de geschikte plekken in water: kleine watertjes, ondiepe oeverzones, poelen, greppels en plassen, dikwijls zelfs in tijdelijke regenplassen, stagnerend water op land of in volgelopen wielsporen. Bovendien is de 'top' van de voortplantingsperiode vrij beperkt: inventarisatie dient te geschieden in de periode vanaf tweede helft april (afhankelijk van de nachttemperaturen) t/m juli. Daarbij worden minimaal 3 veldbezoeken vereist, waarvan 2 bezoeken in de periode april-mei (nachtonderzoek/ luisteren naar kooractiviteiten (nachtelijke lokroep) en 1 bezoek in de periode juni-juli (zoeken naar eiersnoeren en larven).

In nachten met een voldoende hoge nachttemperatuur wordt daartoe de omgeving van het werkterrein doorkruist en afgespeurd naar de (nachtelijke) lokroep waarmee rugstreeppadden elkaar in de voortplantingstijd opzoeken (zie ook Musters 1992).

Om zo nodig eventuele preciese locaties te traceren wordt mede gebruik gemaakt van draagbare geluidsapparatuur waarmee de lokroep ten gehore wordt gebracht en vervolgens wordt geluisterd naar antwoord. Indien een locatie in het plangebied is vastgesteld worden met een sterke lamp de individuen en de (voortplantings-)locaties geteld. Dit nachtonderzoek kan goed worden gecombineerd met eventueel nachtonderzoek naar vleermuizen.

Bij het onderzoek naar waterorganismen wordt ter completering in kleine watergangen/ ondiepe situaties ook gespeurd naar amfibielarven van de Rugstreeppad.

Indien de verwachtingskans op gebruik als landbiotoop groot is kunnen voorts in het terrein aanwezige materialen waaronder amfibieën overdag een schuilplaats kunnen vinden, worden omgedraaid. Indien uitgebreider onderzoek in een landbiotoop nodig lijkt wordt dit uitgevoerd middels het uitleggen en over een bepaalde periode controleren van schuilplaatsen waaronder de dieren zich verschuilen.

Gericht onderzoek naar Poelkikker:

Omdat de Poelkikker buiten de voortplantingstijd een landhabitat bewoont vergt deze, vergelijkbaar met Rugstreeppad, onderzoek ook het moment in het seizoen dat de kikkers zich vanwege voortplanting concentreren bij het water, vanaf mei tot half juni.

Veldonderzoek naar Poelkikker omvat verschillende manieren van inventariseren:

1. Van een afstand kijken (eventueel met verrekijker) en luisteren naar kwakende kikkers (zicht- en geluidswaarnemingen).
2. Zo dicht mogelijk langs de oevers lopen met zichtwaarnemingen van stilzittende dieren op de oever of in het water.
3. Bij lopen langs oever letten op plonzen van wegspringende groene kikkers en zo mogelijk deze dieren proberen te hertraceren en bekijken.
4. Pogingen tot vangst met hand of schepnet.
5. Bij vangst bekijken en documenteren/fotograferen van soortspecifieke kenmerken: vorm en relatieve grootte van metatarsusknobbel, relatieve lengte van de achterpoten, dorsale en ventrale kleur en structuur van de huid, kleur van het oog, kleur van de kwaakblazen.
6. Vaststellen van absolute of relatieve aantallen aan de hand van zicht- en geluidswaarnemingen.

Zichtwaarnemingen en vangst: groene kikkers zijn nogal schuw zodat een groot deel van de populatie slechts als 'plonzen' worden waargenomen (in het water springend).

Geluidswaarnemingen kunnen onzeker zijn. De geluiden (pulsfrequenties) variëren met de temperatuur en kunnen daarom bij Poel- en Bastaardkikker een overlap in kenmerken vertonen.

Bij gelijktijdige waarnemingen in één gebied gaat dit niet op omdat dan beide soorten onder dezelfde omstandigheden worden beluisterd. Onderscheiden op geluid vergt veel ervaring. Bij zeer lage aantallen waarnemingen zijn alleen 'vangsten' maatgevend.

Methode voor veldinventarisatie van Ringslang

Veldinventarisatie vindt voornamelijk plaats aan de hand van gericht zoeken in daarvoor geschikte habitatsituaties: potentieel jachtterrein, verblijfplaatsen, voortplantingsplaatsen (broeihopen) en zonneplekken.

Het speuren naar aanwezigheid van dieren in een gebied dat potenties heeft als jachtgebied vindt met name plaats kort na het beëindigen van de winterslaap wanneer de nachten nog relatief koud zijn en de behoefte aan zon na de winterslaap, het grootst is. Dan worden de dieren in de ochtenduren het makkelijkst aangetroffen op zonneplekken waar de dieren liggen op te warmen. Maar ook in zomerperioden *met koele nachten* is onderzoek naar in de ochtend opwarmende slangen nog mogelijk. Daarbij vormt ook het speuren naar afgeworpen huiden een belangrijke rol.

Voorts wordt gespeurd naar potentiële voortplantingsplaatsen zoals ophopingen van riet, takken, blad, en van ander organisch materiaal zoals compost- en mesthopen. Als potentieel winterverblijf wordt (voor zover mogelijk) gespeurd naar omstandigheden waarin droge ondergrondse holtes aanwezig kunnen zijn welke vorstvrij blijven kunnen als zodanig fungeren. In sommige situaties zijn winterverblijven echter nauwelijks bereikbaar (bestaande ondergrondse holten) en beperkt het onderzoek zich tot het zoeken naar broeihopen, zonneplaatsen en het speuren in jachtgebieden.

Methode voor veldinventarisatie van vleermuizen

Algemeen

Bij veldinventarisatie wordt de methode gehanteerd welke is afgeleid van de onderzoeksmethode welke thans door het GAN is voorgeschreven in 'Het protocol voor vleermuisinventarisaties', laatstelijk bijgesteld in 2011 (GAN 2009/ 2011).

Daarin worden de minimale voorwaarden aangegeven waaraan een inventarisatie moet voldoen om eventuele afwezigheid van soorten *uit te kunnen sluiten*.

Dit betreft onder meer *per vleermuissoort* voorgeschreven onderzoeksperioden en onderzoeksfrequenties (GAN 2011).

De bij het huidige project te onderzoeken gebruiksvormen van vleermuizen die vallen onder de wettelijk vastgestelde '*vaste verblijfplaatsen*', betreffen:

- kraam- en zomerverblijven;
- vaste vliegroutes;
- paarverblijven;
- mogelijk ook een winterverblijf.

Het basisonderzoek wordt, afhankelijk van de mogelijk te verwachten soorten, regulier op tenminste 4 tot 5 momenten verricht: tenminste twee inventarisatiemomenten tijdens de periode waarin een zomer- (of kraam-)verblijf en vaste vliegroutes worden gebruikt en tenminste twee inventarisatiebezoeken tijdens de paartijd vanaf half augustus en voor enkele soorten aanvullend ook in het voorjaar: *de perioden zijn verschillend voor de verschillende soorten vleermuizen*.

Indien aanwijzingen worden verkregen voor de aanwezigheid van vaste verblijfplaatsen en/of vaste vliegroutes kan in tweede instantie uitgebreider onderzoek nodig blijken.

Onderzoek naar vaste paarverblijven

Voor dwergvleermuizen (en deels ook andere soorten) wordt vanaf eind augustus tot eind september onderzoek gedaan naar het gebruik als baltsterritoria met eventueel bijbehorende vaste paarverblijven. Dit verblijf wordt soms tevens als vast winterverblijf gebruikt, mits het voldoende is beschermd tegen temperatuurswisselingen.

Ook dit nachtonderzoek vindt op tenminste 2 momenten in de betreffende periode plaats met de batdetector waarbij wordt gespeurd naar de specifieke sociale lokroep dat door de mannelijke dieren wordt geproduceerd om vrouwtjes naar het paarverblijf te lokken.

Het mannetje van de Ruige dwergvleermuis doet dit vanaf zijn paarverblijf als vaste locatie (stationnaire baltroepplaats): behalve in gebouwen kan dit ook in bomen zijn.

De Gewone dwergvleermuis doet dit echter al vliegend in de directe omgeving van zijn paarverblijf, voornamelijk in gebouwen: in het laatste geval is de exacte locatie van het paarverblijf dikwijls moeilijk vast te stellen.

Onderzoeksmethode nachtelijke inventarisaties:

Nachtonderzoek wordt verricht met behulp van batdetectors (o.a. type Petterson D240x) in combinatie met digitale ultrasounddetector met time-expansion voor geluidsanalyse van 10x vertraagde ultrasone geluidsopnamen, en sterke lampen (Mac Charger) als aanvullend middel voor determinatie (gedrag, grootte en manier van vliegen en jagen) en voor exemplaren die zich buiten bereik van de batdetector bevinden.

Ter ondersteuning zijn mogelijkheden voorhanden voor geluidsanalyse van de 10x vertraagde ultrasone geluidsopnamen middels de computer.

In sommige situaties kan tevens nadere inwendige inspectie van 'verdachte' ruimten fysiek plaatsvinden, met name in bomen. Hiertoe wordt gebruik gemaakt van:

- ladders, klimtuig;
- spiegeltjes en enthoscoop met buigzame kabel t.b.v. inwendige inspectie;
- digitale videocamera met nightshotfunctie en krachtige infraroodlamp voor observatie;
- eventueel boomcamera op telescoopstokken en met IR-verlichting voor registratie van inwendige beelden.

Methode veldinventarisatie Waterspitsmuis

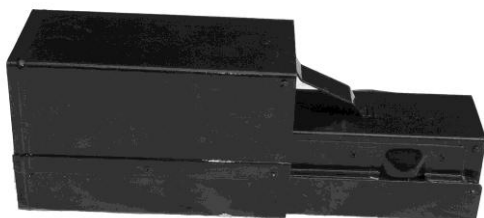
Deze veldinventarisatie vindt plaats met behulp van inloopvallen van het merk Longworth. De onderstaande figuur 1 geeft de gebruikte vallen weer

De vangmethode met vallen is gebaseerd op de zogenaamde IBN-methode, zoals beschreven door Bergers (1997). Voor zover het terrein dat mogelijk maakt worden de vallen ('stations') uitgezet op een onderlinge afstand van ongeveer 10 meter langs een geschikte oever.

Indien een (algemene) soort in grote aantallen aanwezig is waardoor de vallen steeds opnieuw snel gevuld zijn, dan zou dat de vangkans van een schaarse soort negatief beïnvloeden. Om dat effect enigszins te ondervangen worden per 'station' twee inloopvallen geplaatst (een 'paar').

Gebruik van de inloopvallen worden met name voor de moeilijker te vangen soorten muizen zoals Waterspitsmuis gecombineerd met zogenaamde 'inloopbuizen' (zie onderstaande foto).

Figuur 1: Longworth inloopval

plaatsing inloopbuis (links) en

inloopval (rechts)

De buizen zijn gericht op niet-invasief onderzoek waarbij na bezoek door een muis de soort kan worden aangetoond aan de hand van achter-gelaten keutels.

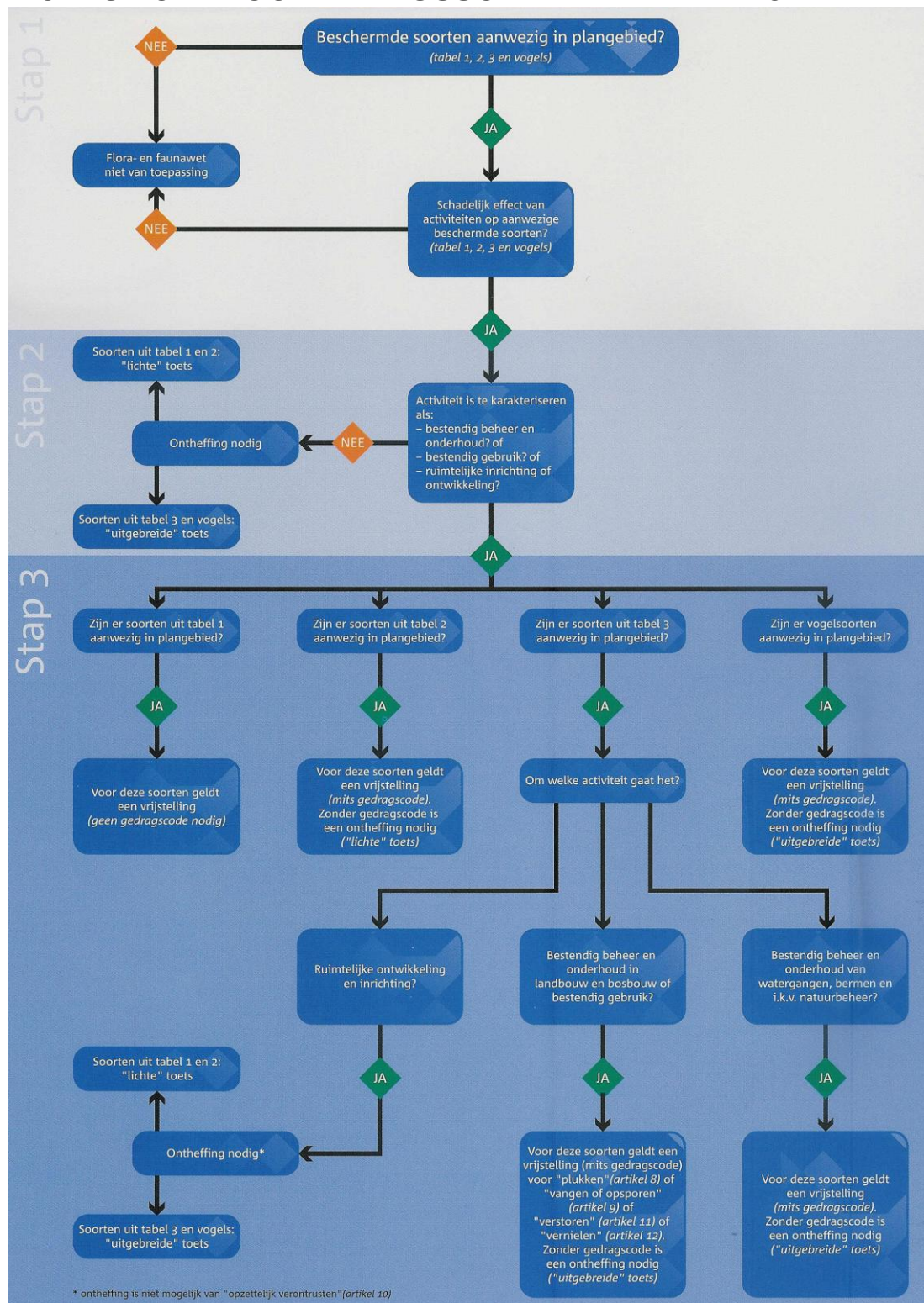
De inloopvallen worden eerst voorzien van hooi en aas waarvoor pindakaas, peen, appel en haveremout wordt gebruikt.

Ter gewenning worden alle van aas voorziene vallen eerst twee dagen met vergrendeld vangmechanisme geplaatst zodat ze ter gewenning open blijven staan (pre-baiting).

Na de pre-baitingperiode van twee dagen worden de vallen van vers aas voorzien, op scherp gezet en aansluitend over een periode van 24 tot 48 uur (afhankelijk van het doel en de situatie) in beginsel om de 4 tot 8 uur (afhankelijk van het seizoensmoment) gecontroleerd op gevangen dieren (tenminste 5x).

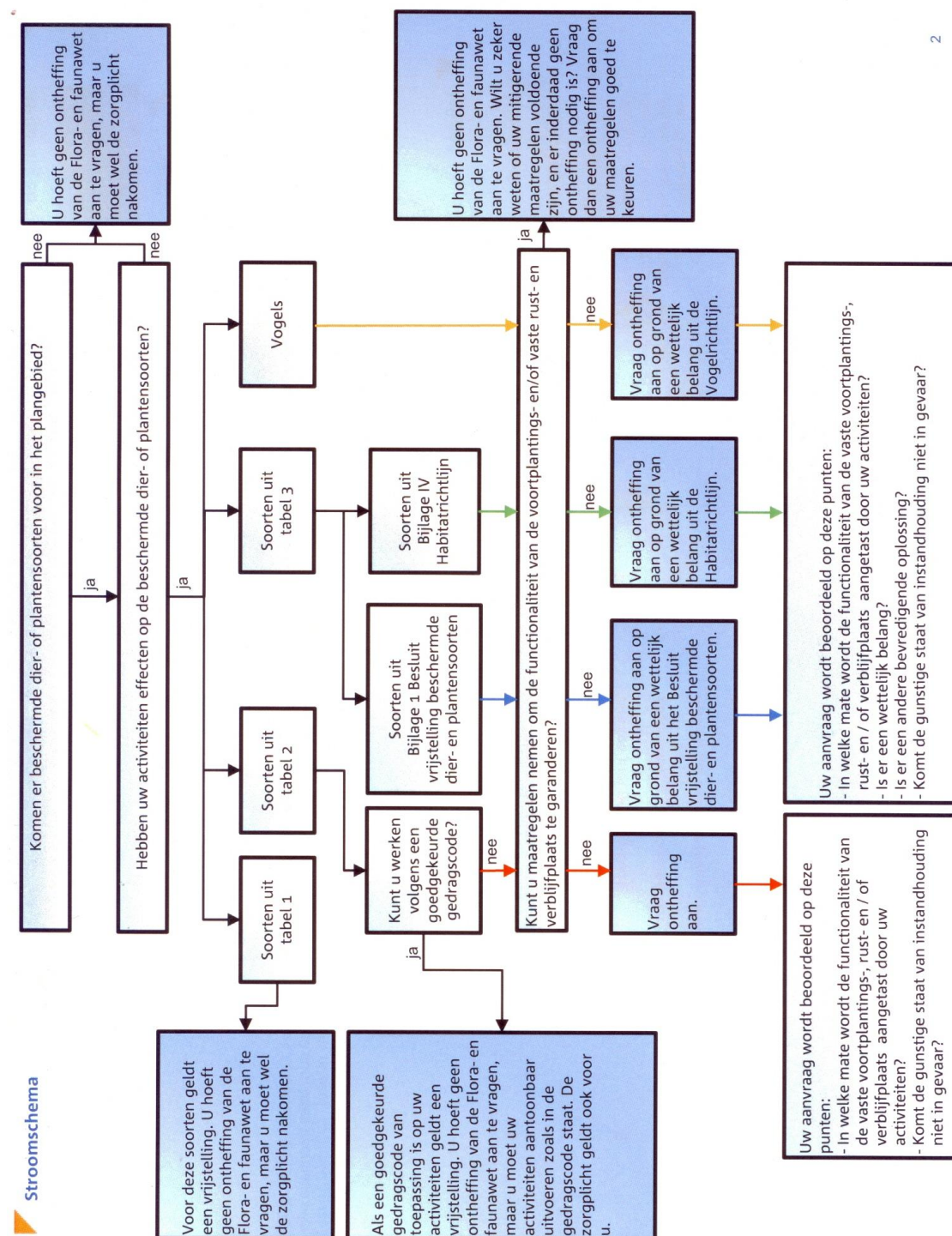
De inloopbuizen worden voorzien van sluiersaartkorrels en meelwormen als aas en gelijktijdig met de inloopvallen gecontroleerd op keutels terwijl zo nodig tevens aas wordt aangevuld.

BIJLAGE 3 - BEOORDELINGSSCHEMA HANDELWIJZE FF-WET

BIJLAGE 4 - NUANCERING ONTHEFFINGSPROCEDURE

(sinds augustus 2009)

GERAADPLEEGDE LITERATUUR

- Bergers/ P.J.M. (1998), M. La Haye, M. Moerdijken, W. Nieuwenhuizen: Habitat-kwaliteit voor de Noordse woelmuis in Nederland. Instituut voor Bos- en Natuuronderzoek, Wageningen. IBN-Rapport 364, ISSN: 0928-6888.
- Bos/ F. (2006), M. Bosveld, D. Groenendijk, C. van Swaay, I. Wynhoff, De Vlinderstichting. De Dagvlinders van Nederland, verspreiding en bescherming. Nederlandse Fauna 7, Leiden. Nationaal Natuurhistorisch Museum Naturalis, KNNV Uitgeverij & European Invertebrate Survey – Nederland.
- Boesveld, A. (2009), A.W. Gmelig Meyling & R.H. de Bruine. Handleiding slakken van de Habitatrichtlijn waarnemen. Stichting Anemoon, september 2009.
- Bijlsma/ R.G. (1993), A. Blomert, W. van Manen en M. Quist. Ecologische atlas van de Nederlandse Roofvogels. Schuyt & Co, Haarlem.
- Broekhuizen/ S. (1992), B. Hoekstra, V. van Laar, C. Smeenk en J.B.M. Thissen (red.): Atlas van de Nederlandse Zoogdieren. Stichting Uitgeverij KNNV, Utrecht.
- Creemers (2009) Raymond.C.M. en Jeroen J.C.W. van Delft (Ravon)/ redactie: De Amfibieën en Reptielen van Nederland. Nederlandse Fauna 9. Nationaal Natuurhistorisch Museum Naturalis, European Invertebrate Survey-Nederland, Leiden.
- Cuppen/ Jan.G.M. (2007) en Bram Koes: De Gestreepte waterroofkever *Graphoderus bilineatus* in Nederland: inhaalslag 2006/ 2007. Stichting Invertebrate Survey Nederland, Naturalis/ Leiden, september 2007, in opdracht van Expertisecentrum LNV (thans EL&I).
- DLG 2006, intern werkkader. Handreiking Flora- en faunawet, versie 1.0-31 oktober 2006. Dienst Landelijk Gebied, Ministerie van LNV (thans EL&I).
- Dijk/ A.J. van & Boele A. (2011): Handleiding SOVON Broedvogelonderzoek , SOVON Nijmegen.
- Dijkstra/ V.V.A. (1997). Belangrijke zoogdiergebieden in Nederland. Mededeling 37 van de Vereniging voor Zoogdierkunde en Zoogdierbescherming (VVZ). Rapport in opdracht van het Ministerie van LNV, Directie Natuurbeheer.
- Dijkstra/ Klaas-Douwe B. (2002), Vincent J.Kalkman, Robert Ketelaar, Michiel J.T. van der Weide: De Nederlandse Libellen (Nederlandse Fauna 4). KNNV Uitgeverij.
- Dort/ Klaas van (2002), Chris Buter en Paul van Wielink. Veldgids Mossen. Stichting Uitgeverij KNNV, Utrecht.
- DR 2009. Wijziging beoordeling ontheffing Flora- en faunawet bij ruimtelijke ingrepen en aangepaste lijst jaarrond beschermde vogelnesten. Brief van de Dienst Regelingen, ffw2009.corr.046 van 25 augustus 2009, Ministerie van LNV (thans EL&I).

- DR 2011. Soortenstandaard diverse juridisch zwaarder beschermde soorten. Dienst Regelingen, december 2011.
- DR 2011. Soortenstandaard Rustreeppad *Bufo calamita*. Dienst Regelingen, december 2011.
- DR 2011. Soortenstandaard Kleine modderkruiper *Cobitis taenia*. Dienst Regelingen, december 2011.
- DR 2011. Soortenstandaard Gewone dwergvleermuis *Pipistrellis pipistrellis*. Dienst Regelingen, december 2011.
- DR 2011. Soortenstandaard Ruige dwergvleermuis *Pipistrellis nathusii*. Dienst Regelingen, december 2011.
- Emmerik/ dr. Willie A.M. van (2006), dr. Hendrik W. de Nie. De Zoetwatervissen van Nederland. Ecologisch bekeken. Vereniging sportvisserij Nederland, Bilthoven.
- FLORON (2011). Nieuwe Atlas van de Nederlandse Flora. Stichting FLORON, Nijmegen.
- GAN 2012: Het protocol voor vleermuisinventarisaties. Gegevensautoriteit Natuur, Zoordiervereniging VZZ en Netwerk Groene Bureau's, 2012.
- Gmelig Meyling, A.W. & A. Boesveld (2008). Inhaalslag Verspreidingsonderzoek Mollusken van de Europese habitatrichtlijn. resultaten van het inventarisatiejaar 2007/ Platte schijfhoorn *Anisus vorticulus*. Stichting Anemoon, Bennebroek, 30 juni 2008.
- Groenveld/ A. (2001) en G. Smit. Handleiding voor het Monitoren van Amfibieën in Nederland. RAVON Werkgroep Monitoring, Amsterdam.
- Hustings/ Fred (2002) en Jan-Willem Vergeer. Atlas van de Nederlandse Broedvogels. Nederlandse Fauna 5. SOVON, Uitgeverij K.N.N.V. te Utrecht.
- La Haye, Drees (2004). Beschermingsplan Noordse woelmuis. Rapport EC-LNV nr. 270, Ministerie van LNV (thans EL&I).
- Lamers/ L.P.M. (2004), P.J.J. van den Munckhof, M. Klinge, M. & J.T.A. Verhoeven, 2004. Verdroogd, Vermest, Verstard en Versnipperd; hoe moet dat met onze laagveenwateren ? Een onderzoeksplan voor systeemherstel. In: Van Duinen et al 2004. Duurzaam natuurherstel voor behoud van diversiteit. Rapport expertisecentrum LNV nr. 2004/305, Ministerie van LNV (thans EL&I).
- Lamers/ L.P.M. (2006), redactie. Onderzoek ten behoeve van het herstel en beheer van Nederlandse Laagveenwateren, eindrapportage 2003-2006. Rapport Directie Kennis nr. 2006/057-O, Ministerie van LNV, juli 2006.
- Limpens/ H.J.G.A. (1997), K. Mostert en W. Bongers: Atlas van de Nederlandse Vleermuizen. Onderzoek naar verspreiding en ecologie. KNNV Uitgeverij, Utrecht.

- LVN 2001 (Ministerie van): Beschermingsplan Groene Glazenmaker 2002-2006. Directie Natuurbeheer Rapport nr. 2001/015
- LVN 2005 (Ministerie van), Regeling van de Minister van Landbouw, Natuurbeheer en Voedselkwaliteit: brochure 'Buiten aan het werk ? Houd tijdig rekening met beschermde dieren en planten !' (n.a.v. AMvB art. 75 Ff-wet).
- Mebs, Theodor (2000) en Wolfgang Scherzinger. Uilen van Europa. Biologie, kenmerken, populaties. Trion uitgevers en Vogelbescherming Nederland.
- Musters/ Kees (1992). De Rugstreeppad. Orgaan van de Stichting Duin, nr. 41, december 1992.
- NDFF (2012). Quickscanhulp, registratie in samenwerking tussen Het Natuurloket, Gegevensautoriteit Natuur en Regeling, juni 2012.
- Nie/ H.W. de (1996): Atlas van de Nederlandse Zoetwatervissen. Media Publishing, Doetinchem.
- RAVON 42 (2011), nr. 4 december, waarnemingenoverzicht 2010.
- REG 1979, Richtlijn 79/409/EEG van de Raad van Europese Gemeenschappen inzake het behoud van de vogelstand (Vogelrichtlijn, EEG 79/409, laatstelijk gewijzigd in 2006).
- REG 1992/1997, Richtlijn 92/43/EEG van de Raad van Europese Gemeenschappen inzake de instandhouding van de natuurlijke Habitats en de wilde flora en fauna (Habitatrichtlijn, EEG 92/43, laatstelijk gewijzigd in 1997).
- Rijsewijk/ Arnold van (2006): Een Rugstreeppad in de Polder. Uitgave Ravon Friesland, druk Messerschmidt Grafische Diensten, Roosendaal.
- Smit, G.F.J. en A. Zuiderwijk (2003). Handleiding voor Monitoring van Reptielen in Nederland. Ravon-WM, CBS 2003.
- Spikmans, Frank (2008) & Theo de Jong, Fabrice Ottburg, Jan Kranenburg. Methodieken en richtlijnen voor verspreidingsonderzoek naar Bittervoorn, Kleine modderkruiper en Grote modderkruiper. Stichting Ravon, Nijmegen i.s.m. het CBS.
- Spitzen-van der Sluis, Annemarieke (2009) & Arnold van Rijsewijk. Voortplantings-succes van de Rugstreeppad in een intensief gebruikt agrarisch landschap. Tijdschrift RAVON - 31, augustus 2009/ jg. 10 nr.4.
- Staatsblad 2004/501, publicatie AMvB art. 75 Ff-wet, houdende wijziging van een aantal algemene maatregelen van bestuur in verband met wijziging van art. 75 van de Flora- en faunawet en enkele andere wijzigingen.

Vogelbescherming 2004. 'Gedragscode zorgvuldig bosbeheer 2004', opgesteld door Vogelbescherming Nederland te Zeist en Het Bosschap te Zeist, goedgekeurd 10 januari 2005 door de Minister van LNV (zie site LNV, thans EL&I).

Wijngaarden/ A. van(1969): De Noordse woelmuis in Nederland. RIVON-rapport.

GEBRUIKTE TERMEN EN AFKORTINGEN

adult

aanduiding volwassen exemplaar van diersoorten;

A.I.D.

Algemene Inspectiedienst, controle- en opsporingsdienst Ministerie van EL&I welke zich bezighoudt met de handhaving van de wet- en regelgeving van EL&I.

AMvB art. 75 Ffwet

een Algemene Maatregel van Bestuur, in dit geval met betrekking tot art. 75 van de Flora- en faunawet, waarin de wetgeving nader wordt uitgewerkt (zie ook LNV 2005);

balts, baltsroep, baltsterritorium

specifiek gedrag ten aanzien van paaractiviteiten van (o.m.) vleermuizen; balts-, lok- of werfroep van een vleermuisman om vrouwelijke dieren te lokken; afgebakend gebied waar werfroep ten gehore wordt gebracht;

batdetector

apparaat waarmee op basis van de verschillende frequenties van de ultrasone geluiden die door verschillende vleermuissoorten tijdens het vliegen worden geuit, kan worden vastgesteld welke soort het betreft;

bestendig beheer en onderhoud (Ff-wet)

dit 'belang' uit de Ff-wet duidt op een regelmatige herhalingscyclus in onderhoud en beheer, zoals voor baggerwerkzaamheden maximaal 6 tot 8 jaar, waarbij voor veengebieden eerder 6 jaar dan 8 jaar in acht genomen moet worden;

biotoop

de leefomgeving van één bepaalde planten- of diersoort (RIN 1984); de gehele samenhangende leefomgeving van een planten- of diersoort; het landschaps- of vegetatietype waarin een soort thuishoort; woonplaats van een levensgemeenschap (Emmerik 2006);

compenserende maatregelen

te treffen maatregelen waarbij in ruil voor het bewerkstelligen van natuurschade op de ene plaats vervangende natuurwaarde elders worden gecreëerd;

detectie

waarnemingen met een batdetector op basis van ultrasone geluiden;

dynamische milieu's (als leefgebied van flora en fauna)

terreinen met een van nature hoge dynamiek zoals door wisselende waterpeilen (rivieren/ beken), los zand (stuifzand, door grotere fauna losgewerkte gronden of sterk aangetast vegetatiedek) en schaarsbegroeid terrein/ terrein met open plekken, maar naast natuurlijke habitats ook agrarisch gebruikte gronden, bouwterreinen, zandlichamen e.d.;

EHS

Ecologische Hoofd Structuur;

EL&I, Minister/ Ministerie van:

Economische zaken, Landbouw en Innovatie;

fauna

dierlijke organismen waaronder zoogdieren, vissen, vogels, amfibieën, reptielen, insecten en andere ongewervelden;

Ff-wet

Flora- en faunawet welke onder meer de beschermingskaders met juridische verboden, verplichtingen, voorwaarden en toestemmingen biedt voor (het omgaan met) flora en fauna;

flora

plantaardige organismen zoals houtgewassen, kruidachtige gewassen, grassen en waterplanten;

FLORON

coördinatie floristisch onderzoek Nederland;

foerageren

naar voedsel zoeken;

GAN

Gegevensautoriteit Natuur, onafhankelijke overheidsinstantie met de verantwoordelijkheid voor het verzamelen van natuurgegevens, ingesteld door het Ministerie van LNV (thans EL&I);

habitat

typische woonomgeving van een bepaalde soort;

Habitatrichtlijn, HR-soorten

soorten planten of dieren welke zijn opgenomen in de verschillende Bijlagen van de Europese habitatrichtlijn:

Bijlage II: dier- en plantensoorten van communautair belang voor de instandhouding waarvan aanwijzing van speciale beschermingszones vereist is;

Bijlage IV: dier- en plantensoorten van communautair belang die strikt moeten worden beschermd;

Bijlage V: soorten waarvoor bij de exploitatie (bijv. kikkerbiljetjes) een beheersplan vereist is (wat hier echter niet het geval is);

P: prioritaire soort;

juveniel

aanduiding jong exemplaar van diersoorten;

kilometerhok, kmhok

een hok van 1 x 1 kilometer (zie ruitennet op topografische kaarten 1 : 25.000/ 1 : 50.000);

LNV het voormalige Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit;

maaiveld

al of niet begroeide bovenkant/ oppervlakte van het terrein;

migratie

actieve verplaatsing van organismen naar andere leefgebieden (naar Harms et al 1987) dan wel tussen verschillende leefgebieden;

mitigeren/ mitigerende maatregelen

het zodanig aanpassen van een (plan voor een) ingreep of uitvoeringswijze (met eventuele specifieke maatregelen of voorwaarden) dat de negatieve effecten op de natuur ('natuurschade') tot een minimum worden beperkt of worden voorkomen;

natuurschade

de schade welke door werkzaamheden aan ter plaatse voorkomende (individuele van) beschermde soorten planten en dieren en vaste verblijf- en voortplantingsplaatsen daarvan, wordt toegebracht door bedreiging, verwonding, beschadiging of aantasting van de leefomgeving of specifieke biotoomomstandigheden;

Nb-wet

Natuurbeschermingswet: de geldende wetgeving ten aanzien van rijksbeleid met betrekking tot natuurgebieden zoals (Staats-)Natuurmonumenten, Vogel- en Habitatrichtlijngebieden en Natura 2000-gebieden;

NDFF

Nationale Databank Flora en Fauna;

ongewervelde soorten

diersoorten zónder dan wel met een uitwendig skelet, zoals weekdieren, kevers, mieren en insecten;

onthefing (Ff-wet)

een in het kader van de Flora- en faunawet aangegeven toestemming tot onder meer het verstoren of (per ongeluk, onvermijdelijk,) doden van beschermde dieren en/of vernietigen van beschermde planten en hun groeiplaats welke bescherming in genoemde wet wordt geregeld;

organisme

behorende tot de levende natuur (plant, dier etc.);

paarterritorium

een vaste plek van met name dwergvleermuizen voor paaractiviteiten waarbij een mannetje een territorium met bijbehorende paarverblijf (haremruimte) inneemt en met een specifieke sociale werfroep vrouwtjes naar het paarverblijf lokt;

paarverblijf

een vaste holte of spleet (in boom of gebouw) waar met name dwergvleer-muizen hun vrouwtjes naartoe lokken om er te paren;

paddenregen

het direct na de metamorfose van de larven, massaal aanwezig zijn van kleine juveniele padjes in de vegetatie nabij een voortplantingslocatie (maanden juni-juli);

paddentrek

dit betreft Gewone pad, waarvan de dieren jaarlijks uit hun landhabitat terugkeren naar hun oorspronkelijke geboorteplek in een oeverzone om zich daar opnieuw voort te planten (leggen van eierstrengen langs de oever); dit brengt een opmerkelijk massale 'trek' van de dieren met zich mee vanuit de hele omgeving naar die oeverlocatie (maanden maart-april);

PGO

Particuliere Gegevensverzamelende Organisatie;

pioniersoort

een planten- of diersoort die dynamische milieu's (zie aldaar), als leefomgeving prefereert en ook snel en/of over grotere afstand een nieuw leefgebied kan koloniseren;

populatie

groep individuen van één soort die, levende in een bepaald gebied, een voortplantingseenheid vormen;

pre-baiten

een zoogdierval (life-trap) van tevoren van speciaal geurend lokaas voorzien, zonder de val al 'open te zetten' opdat de dieren gewend raken aan de val;

RAVON

Reptielen, Amfibieën en Vissen Onderzoek Nederland;

Rode Lijst, RL-soorten

soorten planten of dieren die zijn vermeld op een gepubliceerde lijst van in Nederland bedreigde dier- of plantensoorten (zie literatuur);

ruderaal, ruderaal terreinen

terreinen welke sterk door menselijk gebruik zijn beïnvloed zoals stedelijke (groen-) gebieden, bouwrijpe terreinen, ophogingen, braakliggende terreinen, agrarische gronden enz.

schuilplaat, schuilplatenonderzoek

een tijdelijk in het onderzoeksgebied neergelegde plaat van een kunstmatig materiaal dat als schuilgelegenheid aantrekkingskracht heeft op amfibieën zodat met regelmatig bezoeken en omkeren van de platen kan worden vastgesteld welke soorten er in het terrein aanwezig zijn;

sociale roep

lokroep van mannelijke vleermuis om zich een harem te verwerven en deze vrouwtjes tot paren te verlokken;

soortgroep

groep organismen van dezelfde klasse of ondersoort: vaatplanten, mossen, zoogdieren, vogels, reptielen, amfibieën, vissen, insecten (ondersoorten: vlinders, libellen enz.);

SOVON

Vereniging SOVON Vogelonderzoek Nederland;

stationaire baltsroepplaats

een vaste locatie, meestal een boom- of gebouwholte, waar een mannetje van met name de Ruige dwergvleermuis zijn baltsroep laat horen, dit in tegenstelling tot de Gewone dwergvleermuis die de baltsroep vliegend in de omgeving van zijn paarverblijf uit;

submers

ondergedoken, onder de waterspiegel verblijvend;

territoriumindicerend gedrag

zang van zangvogels waarmee een territorium wordt afgebakend waarbinnen zal worden gebroed, dan wel, waarbinnen reeds wordt gebroed;

‘ter zake kundige’

een persoon die:

- * op HBO, dan wel universitair niveau een opleiding heeft genoten met als zwaartepunt ecologie, en/of
- * als ecooloog werkzaam is voor een ecologisch adviesbureau, en/of
- * zich aantoonbaar actief inzet op het gebied van soortbescherming en is aangesloten bij de daarvoor bestaande organisaties/ PGO's zoals RAVON, VZZ, SOVON, FLORON enz. (bron: Ministerie van LNV/ EL&I);

uurhok

een hok van 5 x 5 kilometer = 25 kilometerhokken (zie ruitennet op topografische kaarten 1 : 25.000/ 1 : 50.000)

vaste verblijfplaatsen (Ff-wet)

DLG 2006: zomer-, winter- of paarverblijfplaatsen, vaste migratie- en vliegroutes en cruciale foerageerplekken van vleermuizen; vaste voortplantingslocaties van amfibieën; vaste verblijfplaatsen van Kleine modderkruiper, e.d.; schuil- en broedplaatsen van vogels welke jaarlijks opnieuw als zodanig worden gebruikt (DR 2009);

vergunning (Nb-wet)

een in het kader van de Natuurbeschermingswet aangegeven toestemming van Gedeputeerde Staten om in of buiten het beschermd natuurmonument handelingen te verrichten die schadelijk kunnen zijn voor het natuurschoon, de natuurwetenschappelijke betekenis of voor dieren en planten in het beschermd natuurmonument of die het beschermd natuurmonument ontsieren;

verspreidingsgegevens/ -onderzoek

met steekproefonderzoek vastgestelde gebieden waar een bepaalde soort verwacht kan worden;

vigeren, vigerend

van kracht zijn, geldend;

vliegvlug

het moment waarop jonge vogels of vleermuizen op eigen kracht het nest kunnen verlaten en kunnen gaan foerageren;

Vogelrichtlijn, VR-soorten

vogelsoorten die zijn opgenomen in de Europese Vogelrichtlijn; volgens het Europese recht wijzen de lidstaten beschermingszones aan om voor alle aangewezen soorten een voldoende gevarieerdheid van leefgebieden en een voldoende omvang ervan te beschermen om populaties van deze soorten in stand te kunnen houden;

vrijstelling

een in het kader van de Flora- en faunawet geregelde toestemming tot onder meer het verstoren of (per ongeluk, onvermijdelijk,) doden van beschermde dieren en/of vernietigen van beschermde planten en hun groeiplaats welke bescherming in genoemde wet wordt geregeld, voor bepaalde categorieën werkzaamheden en onder voorwaarden (AMvB art. 75 Ffwet; zie ook LNV 2005);

VZZ

Vereniging voor Zoogdierkunde en Zoogdierbescherming;

werfroep(baltsroep, lokroep)

lokroep van mannelijke vleermuis om zich een harem te verwerven en deze vrouwtjes tot paren te verlokken;

wettelijk belang

in de Flora- en faunawet zijn een aantal verschillende wettelijke belangen onderscheiden op basis waarvan het beschermingsregime mede wordt genuanceerd.

zode

de met kruidachtigen en/of met gras begroeide bovenlaag van het maaiveld inclusief wortelzone;

zorgplicht

de in de Ffwet vastgelegde plicht (art. 2 Ffwet) dat iedereen voldoende zorg in acht moet nemen voor alle in het wild voorkomende dieren (en dus niet alleen de beschermde) en hun leefomgeving. Dit is een algemene fatsoenseis die voor iedereen geldt. Overigens geldt de zorgplicht ook voor planten (LNV 2005);
